

- HUMOR V SOUČASNÉ ČESKÉ FOTOGRAFII -

Petr Hasal

Institut tvůrčí fotografie Filosoficko-přírodovědecké fakulty
Slezské univerzity v Opavě

- HUMOR V SOUČASNÉ ČESKÉ FOTOGRAFII -

Petr Hasal

bakalářská diplomová práce
obor: tvůrčí fotografie
vedoucí práce: Doc. Mgr. Aleš Kuneš
oponent: RNDr. Petr Velkoborský, CSc.

Institut tvůrčí fotografie Filosoficko-přírodovědecké fakulty
Slezské univerzity v Opavě

Děkuji Institutu tvůrčí fotografie, v čele s Prof. PhDr. Vladimírem Birgusem, vedoucímu práce panu Doc. Mgr. Alešovi Kunešovi, všem pedagogům i všem svým kolegům z řad studentů, že se postavili k problematice humoru v současné české fotografii čelem.

*Pedagogický sbor a posluchači Institutu tvůrčí fotografie PFP Slezské univerzity v Opavě, kteří se postavili k problematice humoru v české fotografii čelem...
(Fotografie: Pavel Mára, 2001)*

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně za použití literatury uvedené v seznamu použité literatury.

V Českých Budějovicích 1. září 2004.

*© 2004 Petr Hasal
Institut tvůrčí fotografie
PFP Slezské univerzity v Opavě*

Bibliografická identifikace

Jméno autora: Petr Hasal

Studijní obor: Tvůrčí fotografie

Název práce: Humor v současné české fotografii

Vedoucí diplomové práce: Doc. Mgr. Aleš Kuneš

Oponent diplomové práce: RNDr. Petr Velkoborský, CSc.

Anotace: Diplomová práce se zabývá tématem humoru v současné české fotografii. Problematiku zpracovává z hlediska obecné teorie humoru, jeho projekce do vizuálních médií a fotografie. Práce předkládá novou kategorizaci humoru ve fotografii a výčet autorů zabývajících se fotografií s humorným podtextem.

Klíčová slova: Humor, komika, smích, fotografie, fotograf, autor, teorie humoru, inkongruence, superiorita, relaxace, ITF.

Summary: *The diploma work focuses on humor in contemporary Czech photography. The work describes the general theory of humor in connection with visual media and photography as such. A new categorization in humor photography is presented together with a list of Czech photographers working with humorous undertone.*

Key words: *humor, comic, laughter, smile, photography, photographer, author, theory of humor, incongruence, superiority, relaxation, institute of creative photography.*

Obsah

1. Úvod	str.07
2. Cíle a metody diplomové práce	str.08
3. Vymezení základních pojmů	str.09
4. Teorie humoru	str.11
4.1. Teorie superiority	str.11
4.2. Teorie inkogruence	str.11
4.3. Teorie relaxace	str.12
5. Historický pohled	str.13
5.1. Od opic k člověku	str.13
5.2. Starověké kultury a náboženství	str.13
5.3. Antika a středověk	str.13
5.4. Renesance	str.14
5.5. Novověk a osvícenství	str.14
5.6. Romantismus	str.14
5.7. Filosofie života, nonsense, Fin de siècle	str.15
5.8. Komika XX. století	str.16
5.8.1. Filosofie	str.16
5.8.2. Psychologie	str.16
5.8.3. Sociologie	str.17
5.8.4. Lingvistika, sémantika, sémiotika	str.17
5.8.5. Umělecké teorie a směry	str.18
6. Současnost? Budoucnost!	str. 19
6.1. Od groteskní společnosti k humoru „pop“	str. 19
6.2. Zhumorňování a hédonická společnost	str. 21
7. Smích léčí	str.23
8. Humor ve fotografii	str.24
8.1. Humorná subjektivita	str.24
8.2. Dynamika versus statika	str.25
8.2.1. Popisek – dynamizující efekt č.1	str.25
8.2.2. Série fotografií - dynamizující efekt č.2	str.27
8.2.3. Happening, akce - dynamizující efekt č.3	str.28
8.3. Prestiž humorné fotografie	str.29
8.4. Dešifrování humorné fotografie	str.29
8.4.1. Obraz v souvislostech (kontext)	str.30
8.4.2. Adresát – cílová skupina	str.30
8.4.3. Autor – humorné fotografie	str.31
8.5. Analýza komických principů ve fotografickém obraze	str.32
8.6. Humor prodává	str.34
8.7. Současné trendy	str.35
8.8. Humor ve výuce fotografie	str.36
8.8.1. Institut tvůrčí fotografie v Opavě	str.36
8.8.2. Katedra fotografie na FAMU v Praze	str.37
8.8.3. Vysoká škola umělecko průmyslová v Praze	str.37
8.8.4. Institut výtvarné kultury, Ústí nad Labem	str.38

9. Nová kategorizace	str.39
9.1. Kategorizace dle formy	str.39
9.1.1. Popiska	str.39
9.1.2. Momentka	str.39
9.1.3. Inscenovaná fotografie	str.40
9.1.4. Dynamizovaná fotografie	str.41
9.1.5. Transformovaná fotografie	str.41
9.2. Kategorizace dle obsahu	str.41
9.2.1. Sex	str.41
9.2.2. Dětičky	str.41
9.2.3. Zvířátka	str.41
9.2.4. Politika	str.42
9.2.5. Reklama	str.42
9.2.6. Umění	str.43
10. Čím se baví Češi	str.44
10.1. Přímý a nepřímý humor	str.44
10.2. Čím se baví Češi?	str.45
10.3. Ikony českého humoru	str.46
10.4. Smějeme se s fotografií	str.49
10.5. Fenomén „Galerie u lastury“	str.50
11. Autoři současné české humorné fotografie	str.52
12. Závěr	str.65
13. Slovníček pojmů humoru	str.66
S. Seznam použité literatury	str. 67
P. Příloha pro ty z Vás, kteří ještě nemáte dost!	str.68

***„Příchod dobrého klauna prospěje zdraví vesnice
více než dvacet oslů naložených léky.“***

Thomas Sydenham, středověký lékař

1. Úvod

Bylo nebylo. Student I. ročníku Petr Hasal vystavil o půlnoci na pánském záchodku na Horní Bečvě fotografie dvou umělých penisů a smradlavou toaletu nazval Galerie u lastury. Všichni ho plácali po ramenou, připíjeli si s ním a předpovídali mu velkou budoucnost. Na 15 minut se stal slavným.

Tak šel čas a mladý fotograf dál tvořil humorně laděné fotografie. Když v tom došel do třetího ročníku! Nezbylo mu, než o humoru začít psát teoretickou bakalářskou práci. A to je milé děti konec pohádky...

**„Humor je věc neuchopitelná
a kdo se v tom začne rejpat vše zničí.“**
Jiří Menzel, filmový režisér

2. Cíle a metody diplomové práce

2.1. Cíle diplomové práce

V souladu s tématem diplomové práce, vědecko-populárním zaměřením projektu i s možnostmi autora jsem si stanovil následující cíle diplomové práce:

1. Definovat humor (komiku) jako filosofickou, psychologickou a sociologickou kategorii v historických souvislostech.
2. Definovat otázku humoru ve vizuálním umění (fotografii) a vytvořit novou kategorizaci.
3. Zmapovat stěžejní české autory zabývající se tématem humoru.
4. Vytvořit práci, kterou kromě autora přečtou více než 3 osoby (vedoucí diplomové práce, oponent a manželka autora).

2. 2. Metody práce

K dosažení vytčených cílů jsem stanovil následující metody práce:

1. Rešerše literatury, odborných časopisů, internetu.
2. Osobní rozhovory, dotazníky, e-mailové ankety.
3. Atomizace, analýza a následná syntéza informací do výsledného textu.

3. Vymezení základních pojmů

V terminologii vztahující se ke komice existuje značný chaos. Pojmy jako komika, humor, ironie, parodie, satira, mystifikace, směšnost či smích jsou často směřovány. Jedinou seriózní prací, která se na vědecké bázi tomuto tématu věnuje je práce Vladimíra Boreckého „Teorie komiky“. Pro naši potřebu nebude třeba dopodrobna jednotlivé termíny definovat, ale bude třeba alespoň rámcově vymezit jednotlivé kategorie tak, abychom dospěli k relevantnímu popisu z úhlu pohledu vizuálních umění a konkrétně pak fotografie.

Komika

Komika (směšnost) je ústředním pojmem, přejatým evropskými jazyky prostřednictvím latiny. Komika, z řeckého slova *komikos*, byla primárně spojována s komedií a teprve později získala figurativní výraz směšného. Komika je pojem starší než humor a byla původně považována za jakési anonymní označení pro směšné, náležící do starověku a středověku. V období renesance se z ní vyčlenil moderní pojem humoru, jehož je v současnosti používáno jako rodového pojmu, pod kterým bývá zahrnován i pojem komika. V. Borecký (z ontogenetických důvodů) ponechává v taxonomii komiku nad humorem. Pro potřeby mé práce budu s oběma termíny pracovat volněji.

Humor

Humor je jedna z forem komična. Pro humor je typické úsměvné, chápatelké a laskavé hodnocení směšných jevů, osob a věcí. Humor jako umělecká realizace směšného se nejvýrazněji rozvíjel v komedii, humoresce, humoristickém románu.

Původní latinské slovo *humores* znamenalo šťávy v lidském těle, které určují individuální temperament (sangvinický, cholerický, flegmatický a melancholický); z toho se v renesančním dramatu vyvinula humorální teorie, podle níž mají postavy jednat ve shodě se svými převládajícími „humory“, tedy temperamentem.

Termín humor v dnešním významu platí od 18. století. Ve svém smyslu komické kategorie je anglického původu *humour*. Jeho varianty z období renesance a baroka lze zachytit rovněž v italštině *umore* a ve španělštině *buen humor*. Do francouzštiny, němčiny a ostatních evropských jazyků pronikl z angličtiny. V alžbětinské době došlo napřed v hovorovém jazyce k sémantickému přesunu významu slova humor ve smyslu: vrtoch, rozmar, nálada, rozpoložení mysli s poukazem na určité charakterové bizarnosti, vyšínutí až extravaganci spojené s odpoutáním fantazie v komické rovině.

Smích a úsměv

Smích a úsměv představuje fyziologický, nikoliv nutný projev komiky. V psychické rovině jsou smích i úsměv výrazem šťastného a veselého emocionálního vyladění. V živočišné linii se smích objevuje až na nejvyš-

ším stupni u člověka a bývá spolu s ostatními lidskými rysy, jako jsou imaginace, myšlení a řeč, pokládán za znak odlišující člověka od zvířete. U lidského mládeže se objevuje smích až v šestém týdnu života a zralý smích mnohem později. Smích lze navodit i mechanicky (šimrání, lechtání) nebo chemicky (intoxikace) - prvek komična nemusí být přítomen.

- Smích nemá vždy stejný význam, např. v některých částech Afriky vyjadřuje spíše rozpaky, úsměv v asijských krajinách zase formální zdvořilost.
- Intenzita smíchu není vždy přímo úměrná intenzitě humoru, existují individuální rozdíly v percepci humoru a reakci na něj – způsobenou například výchovou.
- Humor může někdy vyvolat úsměv, někdy smích. Vědci se však neshodují v názoru, že úsměv je nižším stupněm smíchu.

Ironie

Ironie, z řeckého *eironeia*, znamenala původně přetvářku, později ve figurativním smyslu s ohledem na sokratovskou metodu začala být používána pro specifický způsob dotazování a zkoumání. Ironii lze charakterizovat jako umění říci něco, aniž by to bylo skutečně vysloveno. Ironie nemusí být nutně komická, ale je jí často ke komickým efektům využíváno. Často se pojí s tragickým nebo naopak naivním.

Naivita

Naivita, z latinského *nativus naturel*, znamená jednoduchost, prostotu, nevinnost a objevuje se jako jeden z prvků ironie nebo humoru. Komická dimenze naivity je doménou dětí, primitivů a prostáčků. Freud uvádí jako příklad naivního vtipu právě bezděčné výroky dětí, které je nezamýšlely jako vtip, ale jsou směšné v kontextu srozumitelném dospělým (paralela kýče či naivního umění které nám, navíc ještě v časovém odstupu připadá dětinsky naivní a směšné...)

V této souvislosti je třeba ještě zmínit termín *nonsens* – oblast nesmyslu.

Absurdita

Absurdita v komickém smyslu má rysy lehkovážnosti a hravosti. Svého plného rozmachu dosáhla v komice kubofuturistů, v dadaismu či v černém humoru surrealistů.

Satira

Satira se uplatňuje v básních, próze nebo dramatu. Vysmívá se nedostatkům ve společnosti nebo lidským pokleskům a chybám. Satirická tvorba vše kriticky hodnotí a odsuzuje.

Parodie

Parodie patří mezi kritizující literární žánry, zesměšňuje a komicky napodobuje literární díla, případně celé žánry a to prostřednictvím některých svých zvláštních charakteristických znaků.

Sarkasmus

Sarkasmus je ironií nebo sebeironií vystupňovanou do jízlivého, někdy až nenávislného posměšku. Sarkasticky vyostřené bývají zejména aforismy.

4. Teorie humoru

Teorií humoru je mnoho. Na humor můžeme nahlížet z pohledu psychologie, filosofie či sociologie. Ať už je úhel pohledu jakýkoli, všechny teorie vycházejí z principu existence tří základních „makroteorií“. Jsou jimi teorie superiority, teorie inkogruence a teorie relaxace.

4.1. Teorie superiority

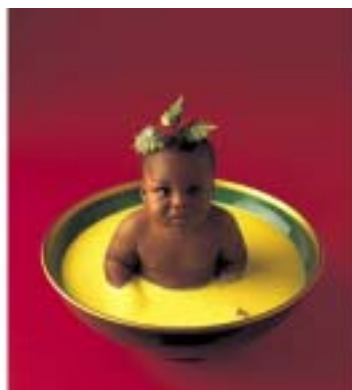
Teorie superiority, vychází z principu převahy a nadřazenosti. Hlavní příčinou, či podstatou komiky je získávání převahy nad druhým, které probíhá jako zesměšňování protivníka. V této kategorii je komika charakterizována určitou hostilitou, agresí, pohrdáním a nepřátelstvím. Teorie bývá někdy nazývána teorií superiority inferiority, protože převaha jednoho nutně implikuje podřazení a nedostačivost druhého, jako nedílného momentu celku. Za původce a zastánce této makrokategorie bývá uváděn Platón, Aristoteles, v novověké filosofii pak Thomas Hobbes a v moderním myšlení pak Henri Bergson. Tato teorie bývá rovněž nazývána *teorií sociální* (Salvatore Atardo).

Podle Platóna smích pochází v první řadě z radosti při pozorování slabosti a nebo neštěstí druhých. Cicero pak v této souvislosti tvrdí, že smích vzniká při pohledu na neohrabané a nevzhledné věci. Nejlepší způsob jak něco zdůraznit je podle něj věc zesměšnit. (Přičemž předmět zesměšnění nesmí být posluchači drahý).

obr. 1. Princip superiority.
Komika je založena na principu superiority. Pokud nejsme tlustější než žena vpravo, rádi se zasmějeme.
(Zdroj internet)

4.2. Teorie inkogruence

obr. 2. Princip inkogruence.
Diváka pobaví neočekávané a netušené prostředí do kterého je vkomponován roztomilý dětský portrét. (foto Anne Gedes)

Teorie inkogruence, bývá nazývána *kognitivní teorií*, shledává podstatu komiky v nesourodosti prvků, které ji vytvářejí (rozpor mezi realitou a osobitým očekáváním). Bývá též charakterizována jako teorie ambivalence, kontrastu, konfliktu apod. Za původce bývají vedle Járy Cimrmana pokládáni Immanuel Kant a za její klasické protagonisty Arthur Schopenhauer a Søren Kierkegaard.

4.3. Teorie relaxace

Teorie relaxace, bývá nazývána *psychoanalytickou teorií*. Splývá buď z různými formami zdůrazňujícími svobodu, či s koncepcí přebytečné energie nebo je polarizována mezi přepjetím a uvolněním. Za jejího průvodce bývá označován Herbert Spencer a bývá sem řazena mj. Freudova psychoanalytická teorie s jejím terapeutickým, katarickým vyústěním. Osvobozuje člověka od napětí, zábran, konvencí a zákonů.

obr. 3. Teorie relaxace.
Vše je možné, vše je dovoleno! Euforizující smích uvolňuje napětí. (foto internet)

5. Historický pohled

5.1. Od opic k člověku

Podle posledních psychologických výzkumů u opic (zveřejněných v populárně naučném pořadu BBC) pozorujeme u šimpanzů a goril podobné mimické exprese jako u lidské tváře při smíchu. V případě opic se však nejedná o projev komiky, ale komunikační gesto naznačující druhému jedinci „já nebudu útočit“. Britští vědci tento typ sociálního chování po vývojové linii prodloužili až k člověku: 1) nebudu útočit, 2) jsem přítel, 3) je mi v tvé přítomnosti dobře, 4) směji se, nehrozí mi žádné nebezpečí, jsem dobře vnitřně naladěný, jsem šťastný. Přičemž stádia 3 a 4 jsou typicky lidskými sociálními typy chování. Čímž dávají za pravdu Aristotelově spisu *O duši* kde uvádí smích jako schopnost, která diferencuje člověka od ostatních živých tvorů.

5.2. Starověké kultury a náboženství (letem světem...)

Ve většině starověkých kultur a náboženství je smích a komično bráno jako přirozená a potřebná součást života, bývá součástí rituálních obřadů i náboženských slavností (karnevalový, extatický smích).

Ve starověkém Egyptě jsou velcí faraónové zobrazováni s výrazem blaženého úsměvu. Zakladatel Zoroastrismu Zarathuštra se ihned po svém zrození smál a tak v něm byl rozpoznán nový mesiáš. U primitivních náboženství přírodních indiánů sloužil extatický smích k navazování kontaktu se světem duchů.

V Hinduismu a Buddhismu je Budhův úsměv symbolem radosti, lásky, soucitu a milosrdenství. V Taoismu, Šintoismu je bůh dlouhověkosti znázorňován s velkým břichem a úsměvem „od ucha k uchu“.

5.3. Antika a středověk

Všechny úvahy související s komikou (z našeho euro-amerického pohledu) se vždy vrací k Antice jako ke svému gravitačnímu jádru. Princip sokratovské ironie – vyjádřit něco něčím jiným – má svůj komický základ nejen v zesměšnění druhého, ale i v použití rétorických obrátů, které dokáží rozčeřit absurdní stránku řeči jako prostředku dorozumění. Platón a Aristoteles jsou pokládáni za první teoretiky komiky. Platón v rozmluvách se Sokratem hovoří o protikladných tendencích v duši. Komédie zvláštním způsobem propojuje dobro a zlo, libost a nelibost, slast a strast. Aristoteles souhlasí s Platonem, že smích je ve své podstatě výsměchem a že nám působí radost, když osoba, které se smějeme, je něčím podřadná (teorie superiority). Připouští, že smích může být reakcí na nějaké neuspořádanosti (inkongruence) a nemusí si brát za cíl nějakou konkrétní osobu.

Středověk nepřináší nic nového v pojetí komiky a smíchu. V kláštích jsou opisovány texty Platóna, Aristotela, Cicera a Quintiliana. Národní literatury vytlačují od XIII. století obecnou latinu. Do středověku proniká tradice heroikomiky, margites a batrachomyomachie. Ve Francii

je typickým dílem heroikomiky *Román lišáka*, v Anglii Chaucerovy *Canterburské povídky* v Itálii D. Alighieriho *Božská komedie*. Křesťanství si ve své fascinaci utrpením drželo odstup od smíchu a komiky.

5.4. Renesance

V historii smíchu a komiky představují vrcholné renesanční osobnosti jako Shakespeare, Rabelais nebo Cervantes opravdový zvrat. V renesanci ožívají myšlenky antických umělců. Komika se rozvíjí v epice i v divadelní komedii. G. Boccaccio - *Dekameron*, L. Ariosto - *Zuřivý Roland*, A. Tassoni - *Uloupené vědro*, F. Rabelais - *Gargantua a Pantagruel*, M. Cervantes - *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha*, W. Shakespeare - komické figury Falstaff, hrobní šašci, skřítci, démoni. B. Johnson - uspil přijetí slova humor do běžného slovníku, tím že uvedl čtyři hippokratovské letory (humory) - sangvinickou, melancholickou, cholerickou a flegmatickou.

5.5. Novověk a osvícenství

Vývoj názorů na komiku v tomto dvoustletém období probíhal pod vlivem estetických názorů, literárních a uměleckých stylů, které určovaly vývoj epochy. Baroko je v průběhu XVII. století postupně vytlačeno klasicismem, který ovšem pokračuje jako varianta renesance v nápodobě antického vzoru. René Descartes ve spisu *O vášních duše* se věnuje psychologickému studiu afektů. Podává fyziologické vysvětlení smíchu, naznačuje příčinu smíchu v překvapení, které vychází z nějaké inkognice. Angličan Thomas Hobbes uvádí ve svém díle *Leviathanovi* vysvětlení smíchu blízké Platónovi a Aristotelovi. Vznik smíchu vyvozuje z nadřazenosti, kterou náhle získáváme nad druhým „*sudden glory*“. Proti tomuto pojmání smíchu vznikla teorie Fancise Hutchensona *Reflexe o smíchu*, která popírá přímý vztah mezi smíchem a pocitem nadřazenosti. Autor zde vytváří vlastní teorii komiky založenou na myšlenkových asociacích. Genialitu umělce spatřuje ve schopnosti udržet ideje velikosti, vznešenosti, krásy a novosti pomocí neotřelých metafor a smíchu. K francouzským představitelům teorie komiky patřil v tomto období Voltaire a Denis Diderot (Hercký paradox).

Zajímavým momentem je vznik dvou humoristických spolků v Anglii. Jedním byl *Mr. Spectator's Club* (J. Addison, R. Steele) a druhým pak *Scriblerus Club* - Škrabalův klub ve zcela mystifikačním duchu (J. Swift, A. Pop, J. Gay a další).

5.6. Romantismus

Představitelem anglické romantické teorie humoru se stal William Hazlitt. Tento filosof, esejista a kritik proslul jako mistr paradoxu a ironie. Uvědomoval si, že na inkognici existují dva typy reakcí, z nichž jeden vede k radosti, druhý k vyvolání smutku či strachu. Zastával názor, že směšné je testem pravdy a věnoval se úvahám o vtipu a etice humoru. Němec Georg Hegel ve své *Estetice* odsuzuje romantickou ironii jako nedomyšlený pokus o originalitu, který se diskredituje tím, že nebere žádný obsah vážně a vytváří nakonec jen prázdný žert pro žert. Schopenhauer, sám mistr vtipu a ironie, se odvolává k úvahám E. Kanta. Zatímco Kant vidí původ smíchu ve zmizení nějakého očekávání, Schopenhauer se drží inkognice mezi naším smyslovým vnímáním a jejich abstraktním poznáním. Co vnímáme smysly, jsou jedinečné věci s mnoha charakteristi-

kami. Ale organizujeme-li naši smyslovou zkušenost podle abstraktních pojmů, klademe do ohniska pozornosti jenom několik charakteristik těchto věcí. To způsobuje, že pod týmž pojmem je možno si představovat velmi rozdílné objekty a zároveň odkazovat k velmi odlišným věcem. Smích se objevuje, když jsme zaraženi nějakým neočekávaným střetnutím mezi pojmem a vnímáním jedné a téže věci (Schopenhauer 1911).

5.7. Filosofie života, nonsense, Fin de siècle

Proti vlivům romantického idealismu se staví celá řada myšlenkových proudů. Nejvýznamnější je proud filosofie života představovaný Friedrichem Nietzsche, filosofem, který se programově s obdivem přiklonil ke smíchu jako k postoji, který popírá pasivní, trpělskou tradici zahrnutou v křesťanské morálce.

V Anglii byly od počátku století v oblibě říkanky, kterým se říkalo limerics a které na způsob slovních hříček vytvářely nesmyslné, poetické a absurdně komické efekty přímo v rovině jazyka. Lewis Carroll vytvořil celý nonsencový příběh o *Alence v říši divů*.

Ve Francii odklon od oficiálního umění reprezentovali prokletí básníci Charles Baudelaire, který se dotkl problémů komiky ve výtvarném umění se svým pokusem o vystižení podstaty smíchu. Podobně Paul Verlaine se sdržoval v okruhu přátel, kteří si říkali *Oškliví strejcové*. V tehdejší Paříži vznikla celá řada skupin mimo hlavní proud: *Fumisté*, *Epileptiční uzenáči* nebo *Neposlušní*. Rodolph Salis začal vydávat časopis *Chat noir*, kam vymýšleli nesmyslné novinářské zprávy, odpovídal zavádějícím způsobem čtenářům, psal do něj verše hýřící slovními hříčkami a zanechal zde na sta anekdot. Převratnou osobností francouzské komiky se stal Alfred Jarry, autor slavného románu *Král Ubu*. Toto nesmyslné drama, plné symbolické absurdity vyvolalo v tehdejší době úplný skandál.

obr. 4. Diptych „Žebřík“ je považován za první humornou sérii fotografií v dějinách humorné fotografie. Bohužel se nedochovala druhá část diptychu, na které je údajně muž stojící nahoře zachycen ležící na zemi pod prasklými příčkami žebříku. H.Fox Talbot, *The Ladder*

5.8. Komika XX. století

V rámci XX. století budeme, s ohledem na množství teorií, budu členit humor a komiku dle filosofie, psychologie a sociologie.

5.8.1. Filosofie

HENRI BERGSON

Významnou osobností z oblasti teorie komiky je francouzský filosof Henri Bergson. Jeho výchozí koncepce je shrnuta do svazku *Smích, esej o významu komiky*. Bergson přisuzuje komiku a smích výhradně rozumu a popírá u nich jakýkoli podíl soucitu. „Smích je necitlivý a vyhýbá se soucitu. Soucit vylučuje, že by komické mohlo vyvolat smích. Komično vzniká tam, kde skupina lidí upře pozornost na jednoho z nich, umlčí cit a nechá působit jen rozum.“

HELMUT PLESSNER

Z německých filosofů XX. století se věnoval otázce smíchu Helmut Plessner, který rozvíjel problematiku filosofické antropologie. V díle *Smích a pláč* je zachycena dualita mezi přírodním a duchovním v samém jádru komického konfliktu, který se ukazuje především jako konflikt mezi skutečností a ideální normou, konvencí či společenským pravidlem.

JOHN MORREALL

Současnou anglosaskou teorii komiky a humoru reprezentuje především svým sborníkem *Filosofie smíchu a humoru*. Američan se zde přiklání k teorii inkongruence – jako kontrastu mezi přirozeným a mechanickým.

5.8.2. Psychologie

SIGMUND FREUD

Stěžejní roli v psychologické oblasti humoru hraje práce Sigmunda Freuda *Studie o vtipu* z roku 1905. Freud zaznamenal určité mechanismy, které jsou společné snu a vtipu, tj. vyjadřování myšlenek smyslovými obrazy, zhuštění a stlačení obrazu, přesun významů z centra na periferii a naopak nepřímé znázornění, znázornění opakem a jiné. Tyto mechanismy vykládá předpokladem nevědomí. Dochází ke klesání myšlenky do nevědomí a k nevědomému zpracování. Předvědomá myšlenka je na okamžik přenechána nevědomému zpracování a výsledek je ihned vědomě vnímán.

Nejranější formou komiky je podle Freuda naivita. Její místo nachází mezi vtipem a komikou. Není jako komická vnímána subjektem, ale jeho okolím. O absurditě hovoří jako o nesmyslu, který je součástí vtipu, ale netvoří samostatnou kategorii.

Komika se dle Freuda chová sociálně jinak než vtip. Freud to vyjadřuje obratem, že vtip se dělá zatímco komika je objevována.

PAUL MCGHEE

Americký psycholog rozpracoval dopodrobna vývojovou a kognitivní psychologii humoru. Základ humoru spatřuje McGhee v inkongruenci, která se ohlašuje různými formami diskrepance, napřed identifikaci předmě-

tu s jeho obrazem, později se inkongruence přesouvá stále více do roviny verbální reprezentace.

5.8.3. Sociologie

Přístup k sociálním dimenzím komiky je nejnáročnější. Nejčastější výzkumy komiky a smíchu jsou v oblasti psychologie pak v oblasti lingvistiky, sociologie a antropologie za nimi pokulhává.

MARVIN R. KOLLER

Souhrn sociálního bádání o humoru představuje kniha M. Kollera *Humor a společnost* (1988). Koller přibližuje humor metaforickým obrazem meče a štítu proti bolesti a utrpení právě s důrazem na jeho nezapustitelný společenský význam. Sociální funkce humoru se projevuje v celé řadě momentů: při vytváření sociálních vazeb, při tréninku myšlení, v emocionální rovině při vyrovnávání utrpení a při podpoře katartické a terapeutické práce, v morální rovině v podpoře čestnosti proti podvodům a lžím, obecně při odstraňování nevhodných postojových stereotypů, ale i ve funkci obrany, útoku či hrozby, popřípadě sociálně únosného vyjádření agrese a hostility.

MURRAY S. DAVIS

Americký sociolog je autorem práce *What's so funny?*, kde hodnotí vztah komiky s kulturou a kultury s komikou. „Nejedná se mi pouze o to umístit komiku do kulturního a sociálního světa, ale popsat kulturní a sociální světy z komické perspektivy, nikoliv aplikovat sociologii kultury na humor, ale odvodit sociologii kultury a společnosti z humoru.“

5.8.4. Lingvistika, sémantika, sémiotika

Jazykový přístup ke komice má starou tradici. Pokusy zachycení komiky do slovních obrátů známe již od Aristotela.

VIKTOR RASKIN

Profesor ruského původu působící na univerzitě v Purdue v Indianě v USA, publikoval teze svého *Sémantického mechanického humoru* v roce 1979. V roce 1988 je z podnětu Raskinova okruhu založena Mezinárodní společnost studia humoru – ISHS (International Society of Humor Studies) a vychází i čísla prvního časopisu *Humor* v jehož čele je právě Viktor Raskin. Společnost iniciuje rovněž každoroční mezinárodní konference o humoru. Neomezuje se jen na lingvistický přístup k humoru, ale preferuje široký interdisciplinární přístup.

SALVATORE ATARDO

Atardova kniha *Lingvistické teorie humoru* z roku 1994 podává vyčerpávající přehled dosavadní literatury o lingvistickém přístupu k humoru. Atardo dává svá zjednodušující označení pro makrokategorie komiky (viz dále).

5.8.5. Umělecké teorie a směry

KUBOFUTURISMUS

Hnutí proslulé negací tradičních forem. Hlavou skupiny byl ve Francii básník Guiliam Apollinaire. Spolu s Pablem Piccasem, André Samlonem a Mexem Jacobsem se scházeli v kabaretu Lapin Agil. Odkazovali se na tvorbu přírodních národů a tvorbu naivních umělců – typu Rousseaua.

Italský kubofuturismus, představovaný především jeho vůdcem F. T. Marinettim opěvuje technickou dimenzi industriální epochy. Raduje se z ruchu a hřmotu městské civilizace. Odmítá metaforiku symbolické generace a obdivuje elektrické stroje, automobily a aviony. Směřuje spíše k parodii a satíře.

Ruský kubofuturismus se též vyznačuje programovou depoetizací (1910 -1930) v reakci na přežívající symbolismus.

DADAISMUS

Dadaismus vytvořil zvláštní druh humoru, který byl moderován prvky náhody a hry. Přes programový negativismus si zachovával duchaplnost. Dadapostoje vyjadřovaly náladu a životní postoj umělců v jakémisi suverénním a bohorovném odstupu.

Od roku 1917 vycházel v Curychu časopis *Dada* a dadaismus se začal šířit lavinovitě. Ve Spojených státech se objevil již v roce 1917 díky malíři Francisu Picabiovi a fotografovi Man Rayovi, kteří uspořádali v New Yorku výstavu s provokujícími objekty Marcela Duchampa. Nejvýznamnější bylo přijetí dadaismu v Paříži, kde se ho ujali především literáti a básníci: André Breton, Lousi Aragon, Philippe Soupault.

SURREALISMUS

Surrealismus modifikuje a kultivuje příliš široké a anarchické pojetí humoru v dadaismu. Hlavním mluvčím a organizátorem pařížské surrealistické skupiny se stal André Breton. Z výtvarníků k nim patřili především Salvador Dalí, Max Ernst a Yves Tanguy. Humor hraje v surrealismu významnou úlohu a Breton ho nazývá černým pramenem poezie. Černý humor se vyznačuje smíchem člověka, který poznal, že je zdrcen a směje se a směje své vlastní zdrcenosti. Odlišuje se od filosofického smíchu stoiků nebo meditativního smíchu buddhistů, od žoviálního smíchu Rabelaise i od duchaplného Voltairova výsměchu. Je to smích čistě absurdní. Breton definuje černý humor jako urážlivý smích, který vychází z hloubky revoltujícího já, vzdorujícího veřejnému mínění i kosmické fatalitě.

POP ART

Pop art programově vychází z dadaismu, surrealismu, je inspirován koláží, environmentem, happeningem, comicsem a reklamou. Vznikl v roce 1955 současně v USA a v Británii. Zobrazuje člověka zahrnutého prvky konzumní technické civilizace, masovými médii a standardním zbožím v nových provokativních souvislostech. Obsahuje silný prvek ironie, parodie, černého humoru.

6. Současnost? Budoucnost!

Už dlouho se zdůrazňuje, jak hromadné sdělovací prostředky všechno dramatizují: ovzduší krize, nebezpečnost měst a celé země, skandály, katastrofy, senzace, napětí a srdcervoucí interview, v nichž zdánlivě objektivní informace útočí na naše city, vytvářejí „pseudoudálosti“. Méně pozornosti vyvolal jiný jev, stejně nový a svým způsobem zcela opačný, přestože se objevuje na všech úrovních každodenního života a sice všeobecně rozšířený legrační podtón.

Stále častěji se reklama, různé pořady, hesla na demonstracích či móda vyznačují humorným stylem. Komiksy jsou tak oblíbené, že když se jeden deník v San Francisku rozhodl zrušit Schukzův kreslený seriál *Peanuts*, ztratil spoustu čtenářů. I seriózní publikace se tak či onak tímto jevem nechávají ovlivnit: stačí číst titulky nebo mezititulky v denících, týdenících nebo dokonce ve vědeckých, či filozofických člancích. Akademický tón ustupuje svěžejšímu stylu plnému slovních hříček a žertovných narážek. Umění, které v tomto ohledu všechny ostatní předstihlo, už dávno považuje humor za jeden ze svých základních prvků: nelze totiž nevidět humorný náboj a orientaci uměleckých děl např.: u Duchampa, v antiumění, u surrealistů, absurdního divadla, pop-artu atd. Tento jev se však už neomezuje jen na úmyslnou tvorbu známek humoru a to ani v rovině hromadné produkce. Je to jev, který ukazuje, co se nevyhnutelně, ať chceme či nechceme, stane se všemi významy a hodnotami od sexu po bližního, od kultury po politiku. Vznikající neonihilismus, postmoderní nevíra, není ani ateistický, ani smrtící, nýbrž humoristický.

6.1. Od groteskní společnosti k humoru „pop“

Naše doba samozřejmě nemá na komiku žádný monopol. Veselí a smích zaujímaly základní místo, které míváme příliš často tendenci podceňovat ve všech společnostech, neboť etnografie ukazuje, že existují i komické mýty a kultury. Přestože si tedy vlastní způsob převládající komičnosti vyvine každá kultura, jen postmoderní společnost můžeme označit za humoristickou. Jen ona celkově vznikala procesem stírajícím doposud jasný protiklad mezi vážností a nevážností; podobně jako i všechny ostatní rozpory, zmizel i rozpor mezi komikou a obřadností a místo něj se objevuje celkově značně humoristické ovzduší. Jakmile vznikl stát, komičnost ve společnosti byla protikladem vážnosti obecně závazných norem, posvátnosti státu, takže představovala jakýsi druhý svět: ve středověku svět lidového masopustu, v klasicismu svět satirické svobody subjektivního ducha. Dnes se však tato dualita pod silícím tlakem humornosti rozpouští a humornost zasahuje všechny oblasti společenského života i kdybychom se tomu vši silou bránili. Masopust a svátky už existují jen jako folklor. Princip společenské jinakosti, který ztělesňovaly, vymizel a dnes se nám ukazují ve světle, které samo je legrační. Vášnivé pamflety pomalu zanikly, šansoniéři už tolik netáhnou; objevil se nový styl, pohodový a neškodný, který nic nepopírá ani nic nesděluje a kterým se vy-

značuje humor módy, novinářského psaní, rozhlasových her, reklamy a mnohých kreslených seriálů a koneckonců i této diplomové práce. Komika už zdaleka není lidovým svátkem ani svátkem duchaplnosti. Stala se všeobecným společenským příkazem, uvolněnou atmosférou, trvalým prostředím, kterému je člověk vystaven i v běžném životě.

Dnes jsme už překonali éru satiry a její sžíravé komiky. Vždyť komu by prostřednictvím reklamy, módy, různých nových vynálezů, pořadů či kreslených seriálů nedošlo, že převažující a zcela nový tón komiky už není sarkastický, nýbrž hravý? Nastupující způsob humoru se zbavil negativity typické pro satirickou a karikující fázi. Místo výsměšného pranýřování spjatého se společností založenou na uznávaných hodnotách máme dnes humor pozitivní a nenucený, komiku teenagerů založenou na bezdůvodné a nenáročné potrhlosti. Humor v reklamě nebo módě není proti nikomu zaměřen, nevysmívá se, nekritizuje, pouze navozuje opojné ovzduší dobré nálady a pohody bez stinných stránek. Masový humor netkví v hořkosti nebo mrzoutství. Dnešní humor zdaleka nemaskuje žádný pesimismus ani není „zdvořilostí ze zoufalství“, netouží být nijak hlubokomyslný a líčí nám svět v zářivých barvách. Tradiční vážnost nebo chladnokrevnost anglického humoru („Pravý humor je vlastní autorům, kteří se tváří vážně a seriózně, ale líčí věci tak, že to vyvolává veselí a smích“ – lord Karnes) zmizeli zároveň s pečlivým a nestranným popisem skutečnosti („Humorista a moralista, který se převlékl za vědce“ – Bergson). Komika je dnes plná bizarností a nadsázky, smysl pro detaily a objektivnost anglického stylu ustoupily opojení bodovými reflektory a slogany. Masový humor už nepředstírá lhostejnost nestrannost, je vábíví, osvěžující a psychedelický, chce být výstižný, vřelý a srdečný. Stačí se o tom přesvědčit poslechem moderátorů rozhlasových pořadů „pro mladé“. Humor tam nemá už nic společného s duchaplností, jako by to, co má určitou hloubku, mohlo pokazit ovzduší vzájemné blízkosti. Humor je nyní to, co lidi svádí a sbližuje.

W. Allen se umísťuje na žebříčku svůdců v Playboyi. Lidé tykají, nikdo už nikoho nebere vážně, všechno je „srandovní“, objevuje se žertování, které se snaží vyvarovat paternalismu, povýšenosti, klasických vtípků, jaké se rozjařeně vyprávějí na konci hostin. Rozhlasový humor se podobně jako barvy v malbě pop-artu projevuje ve velkých plochách, v tónu evidentních pravd, v prázdné důvěrnosti, v komiksové bublině, čím jednodušší a běžnější tím lepší. I v běžném životě se vypráví mnohem menší počet žertovných historek, jakoby personalizace každodenního života s těmito ústně šířenými formami opakovaných a kódovaných vyprávění nebyla slučitelná. V upjatějších společnostech se živá tradice opírá o vtipy zaměřené proti poměrně přesným cílům (blázni, druhé pohlaví, vládnoucí moc, některé etnické skupiny). Od těchto příliš pevně stavěných osnov se teď humor vzdaluje a objevuje se spíše žertování bez jakékoli struktury, bez fackování panáků, prázdná legráčka bavící se sama sebou. Humor jakožto subjektivní a intersubjektivní svět pozbývá podstaty, neboť je zasazen všeobecně rozšířeným trendem bytostné nestálosti. I duchaplné slovíčkaření a slovní hříčky ztrácejí své kouzlo. Lidé se za slovní hříčku div neomlouvají nebo si vzápětí utahují z vlastní duchaplnosti.

Dnes převládající způsob humoru se totiž nesnáší s chápáním věcí a jazyka, s onou nadřazeností, jakou si přisuzuje duchaplnost. Teď se nosí levná komika „pop“, která nenaznačuje žádnou nadřazenost, žádný hierarchický odstup. Noví svůdci ve sdělovacích prostředcích jsou poznamenáni banalizací, desubstancializací, personalizací: burleskní, heroické nebo melodramatické postavy patří minulosti, teď se prosazuje otevřený, nenucený styl se smyslem pro humor. Filmy o Jamesu Bondovi a americk-

ké seriály uvádějí na scénu postavy, které se projevují toutéž uvolněnou dynamičností a mimořádnou výkonností. Nový hrdina se nebere vážně, skutečnost nedramatizuje a je za všech okolností nad věcí. Všechna protivenství zmírňuje svým nenuceným a odvážným humorem, přestože se na něj ze všech stran zlo a nebezpečí jen hrne. Jak velí naše doba, hrdina je velice výkonný, ale do svých činů se emociálně nevkládá. Dnes je nepřipustné brát sám sebe vážně a nikdo nemůže být svůdný, pokud není sympaták.

6.2. Zhumorňování a hédonická společnost

Proces zhumorňování nemá nic společného s pomíjivou módností. Naše společnosti jsou tímto procesem ovlivňovány trvale a zásadně: tím, že uvolňuje a zbavuje upjatosti, tvoří totiž humornost součást rozsáhlé a mnohotvárné soustavy, která ve všech oblastech vede ke změkčování nebo personalizování pevných a omezujících struktur. Místo přinucovacích příkazů, hierarchického odstupu a ideologické přísnosti nastupuje díky humoru blízkost a uvolnění, vlastní pružné a otevřené společnosti. Humornost povoluje fantazii, čímž odlehčuje všechna poselství a vdechuje jim určitou rytmiku a dynamiku, které zcela odpovídají prosazovanému kultu přirozenosti a mládí. Díky humornosti zní všechno „mladě“ a svěže, závažnost a těžkopádnost smyslu mizí; humornost je pro poselství tím, čím je pro tělo „linie“ a „forma“. Stejně jako v systému vyžadujícím neustálou pohyblivost a pohotovost začíná být „zakázána“ obéznost, vytrácení se i okázalé projevy, které nejsou slučitelné s požadavkem operativnosti a rychlosti naší doby. Všechno musí být nárazové, okamžité, místo těžkopádnosti se prosazuje „život“, psychedelické záblesky, štihlost znaků: humorností se smysl elektrizuje.

Humorističnost, veselá tvář procesu personalizace, tak jak se projevuje v dnešní době je neodmyslitelná od konzumního věku. Právě rozmach potřeb a s ním související hédonistická kultura umožnili jak rozvoj humorného tónu, tak deklasování obřadných forem komunikace. Společnost jejíž základní hodnotou se stává štěstí mas, je nevyhnutelně vedena k tomu, aby ve velkém produkovala i konzumovala znaky přizpůsobené tomuto novému étosu, tedy poselství veselá, šťastná, schopná kdykoli co největšímu počtu poskytnou přímé potěšení. Humornost vpravdě doplněk, „vtipné koření“ masového hédonismu, pokud ji ovšem nesměšujeme s věčným nástrojem kapitálu určeným k podněcování spotřeby. Legrační poselství a sdělení sice odpovídají zájmu marketingu, ale otázka zní: Proč? Proč je dne taková vlna obliby komiksů i mezi dospělými, ačkoli byly ještě nedávno kreslené seriály ignorovány nebo v opovržení? Proč se dnes tisk tak hemží legračními a zlehčujícími tituly? Proč humoristické šoty nahradily kdysi „realistickou“ a upovídanou reklamu vážnou a s těžkopádným textem? To nelze vysvětlit pouhým příkazem prodávat, pouhým pokrokem v designu nebo v reklamních technikách. Jestliže se humornost prosadila a ujala, je to tím, že odpovídá novým „hodnotám“, novému vkusu (a nejen zájmům jedné třídy), novému typu individuality, která po 50 letech socializace konzumací baží po zábavě a uvolnění a je alergická na slavnostnost smyslu. Euforický humor určený široké veřejnosti ovšem nevznikl zároveň s konzumní společností: ve Spojených státech existuje trh kreslených seriálů od začátku století, ve stejné době slaví úspěchy kreslený film, vtipné reklamy se objevují kolem roku 1900. Zevšeobecnění a legitimizace hravého humoru však budou možné až s revolucí potřeb a s nástupem nových hédonických cílů.

Dnes chce být humor „přirozený“ a osvěžující: dopisy čtenářů, články „in“ jsou plné vykřičníků, citoslovcí, hovorových a přímých obrátů. Humor nesmí nikdy vypadat promyšleně nebo příliš intelektuálně: „od A – vyslovte EJ – do W – dablů, od AC/CD po Wild Horses, všechno co musíte o hardrockových skupinách, abyste na silvestrovském mejdanu u řiditelovic dcery nevypadali jako blbci“.

Kultura spontánnosti, free style, jehož je dnešní humor pouze jedním projevem, kráčí ruku v ruce s hédonickým individualismem; z historického hlediska byla umožněna jedině díky inflačnímu ideálu individuální svobody v personalizovaných společnostech.

Dochází ke zmírňování komiky, stejně jako došlo ke zmírnění trestů, jako se zmírnilo krvavé násilí; dnes pouze pokračujeme v tomto umoudřování trochu jinak. „Smutný optimismus a veselý pesimismus“ (R. Escarpit), *sence of humour*, spočívá ve zdůrazňování směšné stránky věcí zejména v těžkých životních chvílích, v žertování bez ohledu na strastiplné události.¹

Poznámka: Tento, pro mě stěžejní text, francouzského sociálního myslitele Gillese Lipovetskeho byl napsán v roce 1983, jako úvaha nad současným stavem věcí ve Francii resp. v západní Evropě, popř. Americe. O dvacet jedna let později ho shledávám zcela aktuálním pro české sociální prostředí. Píše nyní Gilles Lipovetsky text o tom, jak to u nás bude vypadat za deset let?

¹ Lipovetsky, G.: *Éra prázdnoty, Prostor 1993* (výběr z kapitoly „Legrační společnost“)

7. Smích léčí

K čemu je smích dobrý...?

Smích posiluje imunitu, což zvyšuje odolnost vůči infekcím i nádorům. Děje se tak vzestupem látek, které mají významný vliv na náš imunitní systém. Dochází například ke zvýšení NK buněk (NK znamená natural killer čili přirozený zabíječ, tyto buňky ničí nádorové nebo infekcí napadené buňky), T-lymfocytů (napadají původce infekce) i B-lymfocytů (souvisejí s vytvářením protilátek).

Smích snižuje negativní účinky stresu, dochází k poklesu sekrece hormonů, jejichž zvýšená hladina je pro stres charakteristická (adrenalin, kortisol). Podle jednoho výzkumu prováděného na vzorku asi 300 osob chrání smích do jisté míry i před srdečními nemocemi, což se dává do souvislosti právě s jeho protistresovým působením. Vydatný smích slušně procvičuje bránici, dýchací systém, srdce i další části těla. Někteří lékaři hovoří o vnitřním joggingu. Už ve 13. století, kdy ještě nebyla známa celková anestezie, věděli chirurgové, že smích mírní bolesti. U chronicky nemocných se tak může snížit spotřeba léků proti bolesti, které často vyvolávají vedlejší účinky nebo způsobují závislost. Smích jako pomocnou léčbu doporučuje i American Cancer Society (Americká společnost proti rakovině). Smích vyvolává také svalové uvolnění. Během smíchu se uvolňují svaly, které se na smíchu nepodílejí, po jeho skončení i ty, které byly při smíchu aktivovány. Uvádí se, že svalové uvolnění přetrvává asi 45 minut po skončení silnějšího smíchu a že se díky smíchu svaly uvolní ještě více než za pomoci masáže.

Při smíchu se plíce zbavují podstatně většího objemu vzduchu než za normálních okolností. To může být zvláště prospěšné pro některé lidi s onemocněními dýchacího systému. Smích povzbuzuje i krevní oběh.

Co se týče účinků na psychiku, kromě pocitů libosti se tak mírní hněv, úzkosti i deprese, zvyšuje se sebedůvěra a pocit, že je člověk schopen své záležitosti ovlivňovat. Smích také zvyšuje tvořivost, schopnost řešit problémy a odolnost.

Smích tedy uvolňuje nahromaděné napětí, vnitřní bloky a potlačené emoce. Díky smíchu člověk dokáže vnímat své problémy z jiné stránky a s větším nadhledem. Jedním z nejvýznamnějších vlivů smíchu na organismus je bezpochyby jeho protistresový účinek. Smích může stresovou reakci oslabit, když jste se před ní dobře naladili. Smích také pomáhá se ze stresu zotavit, když se smějete až po něm. Jestliže jsme vystaveni stresu, potřebujeme smích více než kdy jindy. Jde také nacházet smích a humor i ve stresových situacích, tedy jinak řečeno smát se při stresu. To je královská cesta nebo vysoká škola smíchu.

Ale to nejdůležitější nakonec. Můžete se smát i tehdy, když ve stresové situaci nic, ale vůbec nic humorného nenajdete. I tak vás smích jako tělesná reakce dost možná přeladí a humorný pohled se dostaví jako následek smíchu, ne jako jeho příčina.²

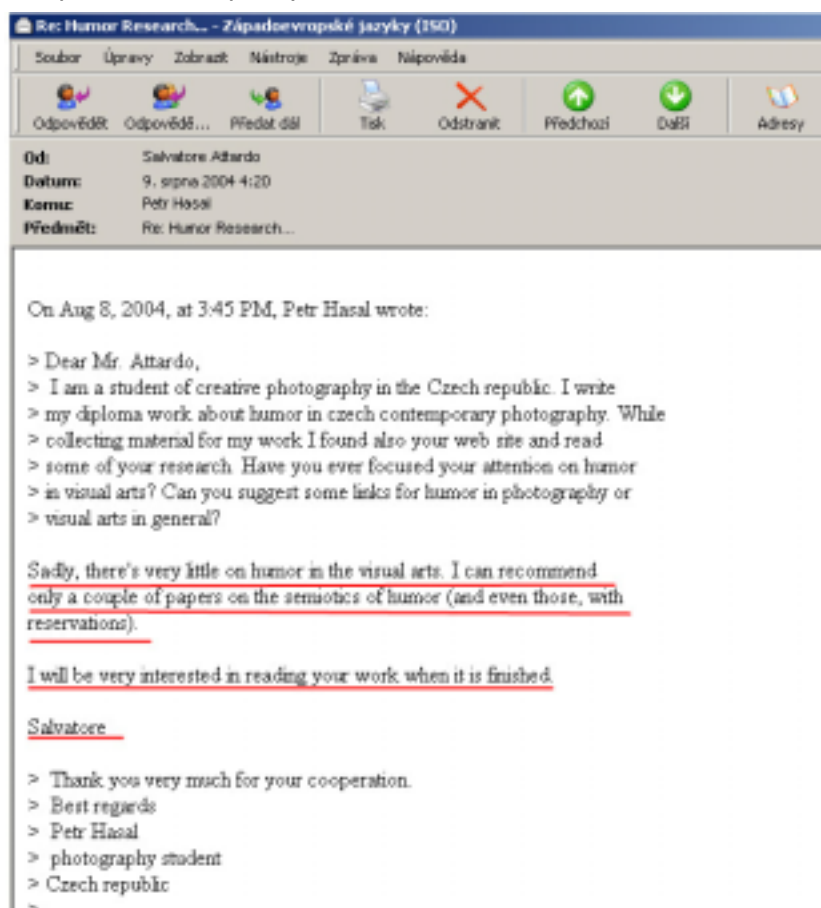
² citováno a upraveno podle článku: Nešpor, K.: Smích a zdraví, časopis Psychologie dnes 2/2002

8. Humor ve fotografii

8.1. Humorná subjektivita

Diplomová práce založená na tak subjektivní kategorii jakou je humor neustále balancuje na úzké hraně mezi vědeckou prací a fikcí, mezi tragédií a komedií mezi seriózní výpovědí a parodií. Je to dáno samotným principem humoru. Platí jedno zásadní pravidlo. **Fotografie sama o sobě není komická nikdy. Komickou jí činí pouze nazírání diváka.** Pouze úhel pohledu, vnitřní vyladění, smysl pro humor či kontext divákova vnímání (viz dále) vdechují do jinak „mrtvé“ fotografie humor.

Tak jako je obecná teorie humoru na okraji zájmu odborné veřejnosti, podobně je to s humorem ve fotografii. Při rešerši literatury jsem žádnou systematickou práci o humoru ve fotografii neobjevil. Oslovil jsem teoretiky českého a světového humoru a rovněž jsem nepochodil. Je tedy má práce zcela pionýrská?

Z korespondence s předním teoretikem komiky S. Atardem: ... mohl byste mi doporučit nějakou literaturu nebo nějaký odkaz k problematice humoru ve vizuálním umění?

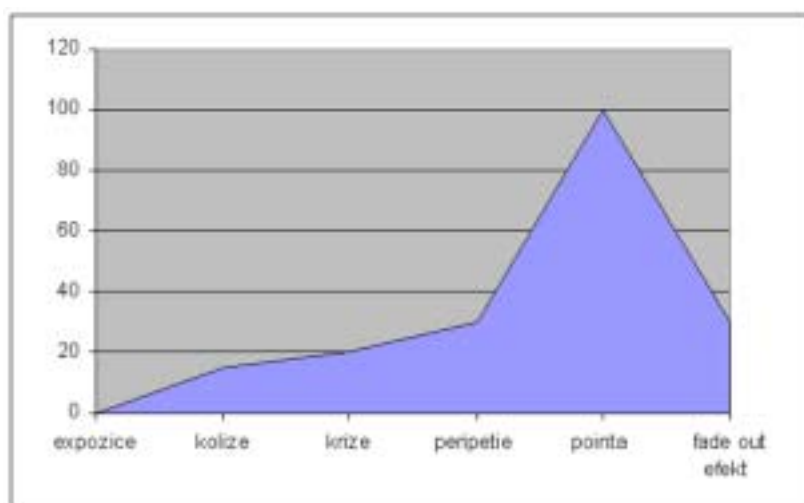
Petr Hasal

Bohužel, je jen velmi málo o humoru ve vizuálním umění. Mohu doporučit jen několik málo prací o semiotice v humoru (a i ty je třeba brát s rezervou). Rád bych si vaši práci, až bude hotova, přečetl. Salvatore

8.2. Dynamika versus statika

Humor je na rozdíl od fotografie převážně dynamická záležitost. Příběhy (vtipy, historky, situační komika, komedie, gagy....) mají svou „antickou“ strukturu (expozice, kolize, krize, peripetie katastrofa....) a probíhají v čase. Spouštěcí moment překvapení (pointy) je silný. U fotografie je vše „prozrazeno“ hned na první pohled. Humorná fotografie proto používá tzv. dynamizujících prostředků k dosažení humorného efektu. Základními třemi dynamizujícími efekty jsou: 1. popis, 2. série fotografií, 3. happening, akce.

Na následujícím grafu jsou znázorněny jednotlivé fáze průběhu výkladu vtipu z úhlu pohledu komické dynamiky (CSM - computer simulated model – počítačově simulovaný model). Na ose x jsou jednotlivé uzlové body v čase, na ose y je znázorněno komično v procentech.

graf 1. Znázornění průběhu úrovně komiky běžného vtipu založeného na inkongruenci lingvistické pointy. „Víte proč blondýnka jí již od pondělí fazole a hrách? Protože si chce dát v sobotu perličkovou lázeň.“ (zdroj: Hospoda U potrefené husy)

8.2.1. Popisek – „dynamizující efekt č.1“

Často se říká, že nejlepší je taková fotografie, která obstojí bez názvu. Není to pravda: kdo to tvrdí, nerespektuje skutečnost, že existují dvě rozdílné formy fotografie informativní a fotografie emotivní. V obou těchto formách má slovní doprovod jinou funkci a jiný obsah. Veškeré lidské chování je formulováno řečí, řeč je základním sdělovacím systémem.³

Spojením řeči (textu) a obrazu můžeme docílit, popř. umocnit humorné vyznění fotografie.

Prof. Šmok rozděluje názvy fotografií (popisků) do tří základních kategorií.

a) *Bez názvu*: jedná se o jednoznačné fotografie, kde divák nemůže hledat žádné jiné významy.

b) *Konstatující popisek*: zde jde o jakýsi návod k vnímání obtížněji srozumitelného snímku. Popis obraz potvrzuje popřípadě se s obrazem sčítá.

c) *Násobením obrazu textem*: Obraz a text se vzájemně umocňují.

³ Šmok, J.: *Skladba fotografického obrazu*, str. 165

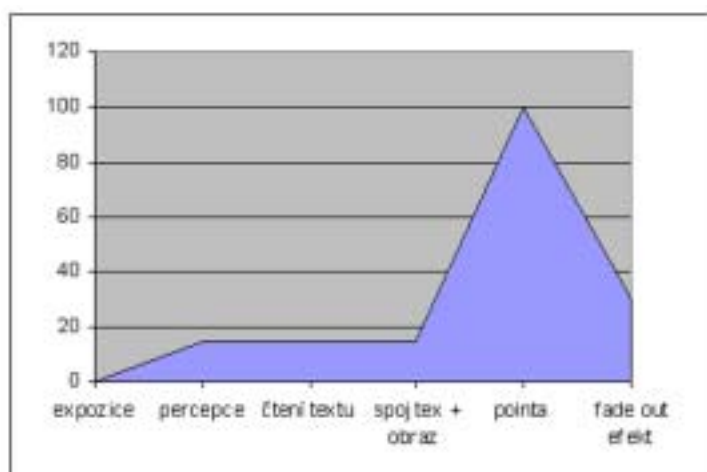
obr. 5. Originální názvy fotografií Romana Sejkota

Když hovoříme o názvu fotografie v souvislosti s emotivní humornou fotografií, vždy se jedná o násobení obrazu textem. Popisek se stává právě oním druhým pólem inkongruentního principu. Fotografie je z hlediska jejího vnímání obohacena o čtvrtou dimenzi času.

Mistrem vtipných popisků je například Roman Sejkot. Skládáním slov, záměnou hlásek, přesmyčkou, anglicismy, či čechismy vytváří originální novotvary.

Dobrý název velmi pomáhá k trvalému zapamatování snímku: *Z díry do díry*, *Hambakoště*, *Cosí nevyslovitelného* apod.

Profesor Šmok dále pokračuje: „Pokud jde o různé soutěže a hodnocení fotografií, má být fotografie zásadně odevzdávána s názvem... Velmi často se totiž stává, že autor má na mysli něco jiného, než co je skutečně na fotografii. Mohu potvrdit, že 10% názvů se rozchází natolik, že „básník netuší, co vlastně řekl.“ Vždy si na profesora Šmoka vzpomenu, když listuji přehlídkou amatérské fotografie v časopisu *Photo life* a čtu pod banální fotografií západu slunce: „Nekonečno“, u obtloustlé polonahé manželky fotografa na pláži „Mořská víla“ nebo pod detailem plže okusujícího holubinku „Život“. (Beru si na autory kontakt a zařazuji je do diplomové práce na téma „humor v současné české fotografii“.)

graf 2. Znáznornění průběhu hladiny komiky u fotografie podtržené vhodným textem.

8.2.2. Série fotografií – „dynamizující efekt č.2“

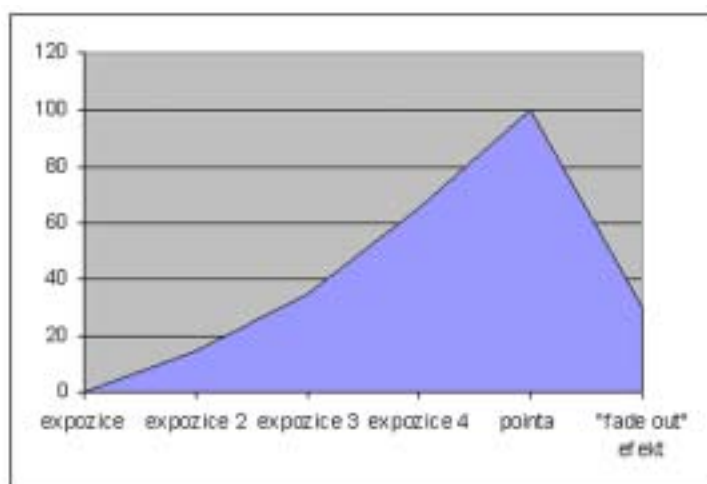
Mnozí autoři řadí své fotografie do diptychů, triptychů i rozsáhlejších „tychů“. Vytvářejí tak jakýsi statický film, který má dějovou, významovou nebo výtvarnou linku. Jednotlivé fotografie na sebe navazují, nebo nenavazují, podtrhují nebo naopak se degradují. To, že jsou umístěny do série, má ale vždy smysl. Z hlediska humoru pak splňují požadavky inkongruence, superiority i relaxace.

obr. 6. Série fotografií s výtvarně-dějovou linkou. (Kraus, V.)

obr. 7. Diptych může být minigroteskou s minimální dějovou linkou. (Saudek, J.)

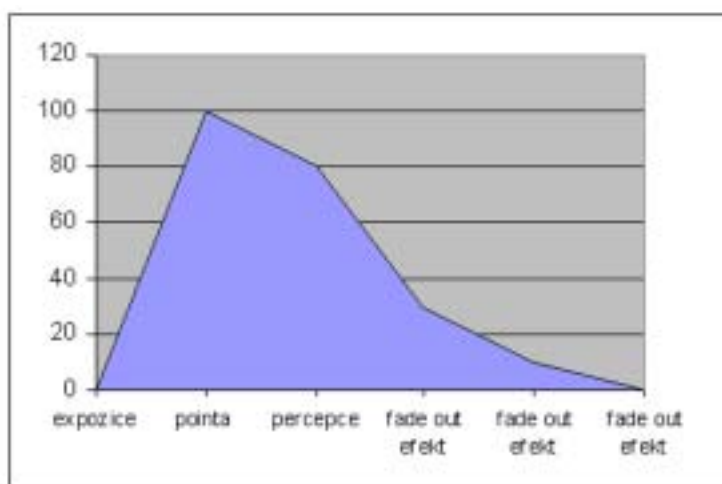
graf 3. Znáznornění průběhu hladiny komiky u série fotografií.

8.2.3. Happening, akce – „dynamizující efekt č.3“

Jak bude naznačeno v kapitole 8.4. možností jak dešifrovat fotografie je mnoho. Fotografie se za určitých podmínek může stát médiem na cestě autora k adresátovi. V rámci nějaké akce, vernisáže, happeningu, show či instalace může fotografie vystoupit ze svého „přirozeného“ prostředí galerie, rámu nebo alba a vstoupit do nové reality. Fotografie se může stát prostředkem, rekvizitou, akcí apod. Fotografie může být vystavena na ulici, v metru v supermarketu či na záchodku, může letět balónek nebo plout v potůčku, může být exponována a zvětšována veřejně na diskotéce, můžeme jí nosit na tričku nebo poslat z mobilu na mobil. Možností je nepřeberně. Ve všech případech se zvyšuje potenciální koeficient komična (potential comic coefficient) PCC, jelikož jsou vytvořeny lepší podmínky pro uplatnění makroteorií inkogruence, relaxace, případně superiority.

obr. 8. Mgr. Jiří Siostrzonek dynamizuje humornou fotografii (foto Krynytsky, V.)

graf 4. Znázornění průběhu hladiny komiky u fotografie prezentované v rámci happeningu.

8.3. Prestiž humorné fotografie

Výsledky studie Kalifornské Mc Master University o otázce humoru a prestiže hovoří jasně. Na otázku zda humor ovlivňuje status (prestiž) lektorů univerzity odpovědělo 62% studentů, že humorný lektor nemá takovou prestiž, jako lektor „vážný“. (Zdroj Mc Master university, CA, dept. of psychology). Je to podobné i s českými fotografy?

Profesor Ján Šmok hovoří v teorii sdělování o třech typech jednání. Jedná se o sdělení (báseň), výrobek (kostel) a předvádění (artistický výkon). Fotografii jednoznačně přiřazuje status sdělení. Snímek má v divákově vědomí vyvolat obsah. Podle Šmoka snímek k ničemu jinému není určen ani není použitelný. Dle mého názoru se jednotlivé kategorie mohou volněji prolínat a fotografie může, a velmi často tomu tak je, být předváděním. Fotograf vytváří „novou realitu“ realitu dokonalejší, rafinovanější, svůdnější než je realita opravdová. Pod touto fotografií (nejlépe nadživotní velikostí) je podepsán a předvádí se s ní. A to je také má odpověď na fakt proč česká umělecká, ale i užitá fotografie pokulhává za jinými obory v současném trendu „zhumorňování“. Fotografové nechťejí ztratit „image“ výrobců dokonalých fotografických obrazů. Odlehčené, hravé ba dokonce humorné téma by jim ubralo na prestiži a na slávě. Částečně jsou do této vlastní „dokonalé smyčky dokonalosti“ hnáni zadavateli a publikem, částečně je to jejich vlastní strach o fiktivní místo na výsluní. Chybí nadhled, odvaha, nové svěží nápady.

8.4. Dešifrování humorné fotografie

Z předchozích úvah a teorií komiky vyplývá, že humor je veličina sociálně psychologická. Drtivá většina se ho realizuje během přímé komunikace člověka s člověkem. Z hlediska vizuálních umění a fotografie autor nekomunikuje s divákem přímo, ale skrze fotografii. Nemá přímou možnost ovlivnit za jakých podmínek a v jakém vnitřním rozpoložení a jak dlouho bude divák fotografii vnímat. Je mnoho faktorů, které vstupují do procesu dešifrování humorné fotografie. Na schématu č. 1 jsem se pokusil vyjádřit jemné předivo vztahů do procesu vstupující.

Faktory pro dešifrování humorného fotografického obrazu:

obraz (kontext)

- časoprostorové souvislosti
- název
- další doprovodné akce
- forma a kvalita instalace

adresát

- čas na percepci obrazu
- vnitřní vyladění
- znalost souvislostí (kontext)
- smysl pro humor

autor

- správný odhad adresáta (empatie)
- zvolení správného tématu
- zvolení správné techniky
- štěstí

schéma 1. Jemné předivo vztahů mezi autorem, adresátem a fotografickým obrazem v kontextu celého časoprostoru.

8.4.1. Obraz v souvislostech (kontext)

Kontext souvisí v užším slova smyslu s časoprostorem ve kterém fotografii dešifrujeme, s adresátem a v širším slova smyslu s úplně se vším. V různých souvislostech je jedna a táž fotografie viděna různě. Z úhlu pohledu humoru hraje kontext klíčovou úlohu. Být v pravý čas na správném místě platí pro humorné vyznění díla dvojnásob. V této souvislosti hrají klíčovou úlohu název fotografie, doprovodné akce nebo forma a kvalita instalace.

obr. 9. Masna v Polsku 1986. Před rokem 1989 nám podobný obrázek vůbec vtipný nepřipadal, v roce 2004 koluje po internetu jako zdařilý fotovtip. (zdroj internet)

8.4.2. Adresát – cílová skupina

Cílová skupina jako celek (s tím související prostor prezentace fotografií) a poučenost a zkušenost jednotlivého adresáta, čas na dešifrování fotografie, vnitřní vyladění adresáta a v neposlední řadě jeho smysl pro humor - to jsou stěžejní faktory pro úspěch humorně laděných děl. Jednoduchá montáž, kde je umístěna na těle kulturisty Pavla Jablonického hlava prof. Vladimíra Birguse může zapůsobit na různé adresáty různě. Příznivci kulturistiky se zaradují, protože příchod nové tváře vlije nové impulsy do stojatých vod kulturistiky. Znalci fotografie naopak znervózní, jelikož se budou obávat, že prof. Birgus odchází od teorie fotografie ke kulturistické praxi. Grafik se rozplácne, protože tak špatně provedenou montáž již dlouho neviděl.

obr. 10. Vladimír Birgus (hlava) Pavel Jablonický (tělo) ilustrační montáž.

8.4.3. Autor – humorné fotografie

Tak jako neexistuje humorná fotografie jako kategorie, tak nejsou humorní fotografové specíe (snad kromě Františka Dostála nebo Paula M. Smithse). Každý autor někdy vytvoří dílo, které v té či oné chvíli může vyznít komicky. Důležitým kritériem je, zda autor měl záměr vytvořit humorné dílo nebo zda vzniklo mimochodem a nebo humorné být vůbec nemělo. V této souvislosti uvedeme tři základní kategorie fotografického humoru.

1. **Intencionální humor** - humorná fotografie jako cíl. Je zřejmé, že autor pracoval s jasným cílem vytvořit humorně laděné dílo (inscenovaná, živá fotografie s jasným záměrem).
2. **Náhodný humor** - humorná fotografie „za pochodu“. Autor se apriori nesnažil vytvořit humorné dílo, stalo se tak díky shodě okolností, kterým mohl a nemusel přispět úmyslně. Autor mohl zhumornit původně nehumornou fotografii popiskem, akcí či jiným dynamizačním prvkem.
3. **Bez intence** – tzv. vymknuté z rukou – autor nechtěl udělat humorné dílo, ale bohužel pro něj ho udělal. Většinou se jedná o díla naivní, která se stávají terčem výsměchu (princip superiority).

Přesto jsou však autoři, u kterých se setkáváme s úsměvnými, odlehčenými, humorně laděnými fotografiemi častěji než u jiných. Tito autoři se vyznačují především: nadhledem, zkušeností a svěťáctvím, diagonálním myšlením, značnou mírou nadsázky, ale i lehkovážností, bagatelizací a povrchností. Konkrétně se jistá forma komična pravidelně objevuje v pracích Paula M. Smithse a Františka Dostála.

obr. 11. Drsný humor P.M. Smithse

obr. 12. Lidový humor F. Dostála

8.5. Analýza komických principů ve fotografickém obraze, aneb co nás rozesmívá.

obr. 13. William Wegman – Frog 1982

Nyní se pokusíme analyzovat obrazovo-komická sdělení fotografie, z hlediska jednotlivých makroteorií komiky. Na fotografii Williama Wegmana vévodí princip inkogruence. Černé pozadí podtrhuje kontrast žáby a psa. Lidské oko přirozeně sklouzne nejprve k nejsvětlejšímu bodu č.1 umělým „klaunovským“ očím, které jsou vévodícím prvkem celé „non sense“ situace. Princip personalizace, na který jsme u fotografií domácích mazlíčků zvyklí, je zaměněn za princip animalizace. Č.2 pes je znázorněn v pozici žáby s charakteristicky zakulacenými zády a typickou polohou nohou. Č.3 štěkající žába je akcentována umělým zeleným lupenem. Č.4 žabího psa podtrhují zelené ploutve.

Na dokumentární fotografii Matěje Stránského vede oko diváka hlavní motiv č. 1 dopravní značka, která ukazuje na motiv vedlejší č.2 ležící figuru. Významově je vedlejší obrazový motiv motivem hlavním. V tomto případě se uplatňuje princip superiority, ležící opilec, je touto obrazovou hříčkou zesměšněn.

obr.14. Matěj Stránský z cyklu Ojczyzna 2002

Komiku fotografie Jindřicha Štreita ze Státní opery Praha je možné vysvětlit na principu relaxace. Přítomen je ovšem i princip inkogruence. Oko diváka je vedeno řadou č.1 stojících hudebníků, kteří sledují mistrovství světa v hokeji č.2. Právě ona nepovinná uspořádanost působí komicky. (Dokonalá promyšlenost fotografie Jindřicha Štreita je dovedena k dokonalosti užitím paralely pěti hudebníků s hokejovou „pětkou“.) Další detaily č.3 jen dokreslují kontrast mezi atmosférou orchestrální šatny a naškrobeností povinných fraků.

obr. 15. Jindřich Štreit – Za oponou

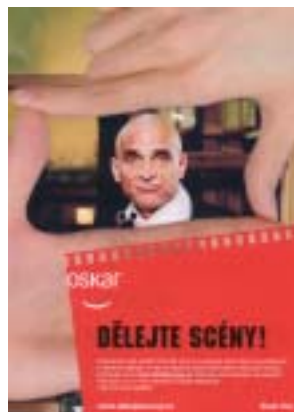
8.6. Humor prodává

Na základě výsledků dopadu reklamy na úspěšnost reklamních kampaní se řadí humor na třetí místo hned za sex a celebrity. (Hodnoceny byly obálky časopisů, billboardy, citylighty a plakátovací plochy.) Této skutečnosti jsou si vědomi všichni tvůrci reklamy, vydavatelé, producenti, dramaturgové.

Humorně hravý podtón je pro klienta daleko přístupnějším, produkt se stává přátelštějším a tedy prodejnějším. Humorná už není jen reklama v televizi, ale rovněž reklama tištěná. Na plakátech a obálkách časopisů se vedle celebrit a modelek objevuje humorný podtón, parodie i nadsázka.

obr. 16. Reklama na džíny

obr. 17. Kampaň mobilního operátora s humorným popiskem a celebritou.

obr. 18. Montáž se slovní hříčkou.

obr. 19. Plakát k filmu Nuda v Brně

8.7. Současné trendy

Současná obrazová společnost, především díky novým technologiím, se stává ještě obrazovější. Fotografie spolu můžeme sdílet prostřednictvím mobilního telefonu ve stále lepší kvalitě, neustále se rozšiřuje nabídka obrázkových časopisů, v denním tisku neustále přibývá plochy pro fotografii. Na čelních stranách se pak objevují foto bannery, upoutávající na informace uvnitř novin. V oblasti reklamy se díky zlevňujícímu velkoplošnému tisku dostává fotografický obraz téměř všude. V šoubyznysu platí, že kdo není na titulní straně jakoby nebyl. Zhumorňování společnosti a humorný podtón v širším slova smyslu začíná postupně stavět humor výš na žebříčku oficiality a prestiže. Lidé začínají věřit, posléze i kupovat, nejen produkty prezentované seriózně, ale i produkty rozverně s humorným podtónem. Lidé si na vtipkování zvykají, je pro ně normální, potřebují ho.

Veselý glamour

V oblasti portrétní fotografie se projevuje trend hravých portrétů celebrit, které se tak pro diváka stávají daleko přístupnější. Ukazují se z té „druhé“ stránky, dávají najevo svoji uvolněnost.

obr. 20. M. Labuda s lopatou
(foto: Fyman, V.)

Lidé nečtou, lidé si prohlíží!

Z jedné fotografie se pouhým přelétnutím oka dozvíme mnohokrát více než z psaného textu. Vědí to i tvůrci obrázkových časopisů, které se nečtou, které se prohlíží. Skladba takovýchto tiskovin je plná různých ilustračních a vábících fotografií. Seběmenší glosa, má svůj obrazový doprovod. Fotografie jsou mnohdy doplňovány o ilustrace, jsou do nich vmontovávány popisky a podobně.

obr. 21. Ilustrační fotografie pro čtenáře, kteří nečtou, jen prohlíží (časopis Maxim).

8.8. Humor ve výuce fotografie

Jsou v základních osnovách fotografických škol zařazeny předměty, které by se tematikou humoru zabývaly? Jaký je na otázku „podpory“ resp. „výuky“ humoru na školách názor? Motivují zadání jednotlivých úkolů k hravějšímu přístupu studentů?

8.8.1. Institut tvůrčí fotografie v Opavě

ITF má svou vlastní, specifickou atmosféru, která je jednou z největších devíz školy. Z velké míry je to dáno formou studia (víkendových konzultací v kouzelném prostředí Beskyd) a z ještě větší míry pedagogickým sborem který „dělá“ školu. Je to on, který vybírá studenty, zadává jim úkoly, práce hodnotí a na závěr dne je se studenty zapíjí u baru. Studium začíná velmi netradiční imatrikulací. V duchu zasvěcování nováčků, kteří poprvé přelouvají rovník, se imatrikulace stává důležitým psychologickým momentem, při kterém dochází ke „srážení hřebínků“ a minimalizaci „namistrovanosti“, momentem, kdy čerstvě přijatí studenti mohou prokázat, nakolik jsou ochotni zapojit se do kolektivu a absorbovat atmosféru ITF.

obr. 22. Společná fotografie pedagogického sboru Institutu tvůrčí fotografie, kam se podařilo infiltrovat studentu 1. ročníku Františku Nárovcovi. (foto František Nárovec)

Předmětem, který na ITF motivuje k odevzdávání humorně laděných prací je ateliér intermediální tvorby, který ve III. ročníku vede Doc. Mgr. Aleš Kuneš. Veliká zkušenost a nadhled pedagoga vnáší do semináře intermediální tvorby gejzír uvolněné kreativity. Sám Aleš Kuneš je vzorem pro mnohé studenty. Svými novátorskými pracemi, které prosluly zajímavou instalací jak v galeriích tak ve veřejném prostoru, různými happenin-gy a performancemi i svým „nestádovým“ životním postojem motivuje ke kreativní práci.

Studenti předkládají intermediální artefakt (autorskou fotografickou interpretaci libovolného známého výtvarného díla), fotografickou asambláž, fotografický pigment. V rámci úkolu fotografie v prostoru mají studenti za úkol nainstalovat své práce v netradičním prostoru, dále pak vytvořit fotografickou plastiku a uspořádat fotografickou akci.

obr. 23. Doc. Mgr. Aleš Kuneš na Hasalově kostce z úkolu III. b – fotografie jako plastika. Vlevo Mgr. Antonín Braný, nahoře Mgr. Jiří Siostrzonek, vpravo Vojtěch Bartek, dole ak. mal. Otakar Karlas, vzadu PaedDr. Miloslav Stibor.

Studenti jsou seznámeni s nejlepšími pracemi svých předchůdců a tak nevznikají práce, které tu už byly. Studenti vystavují fotografie v popelnicích, ve výtahu ve zdy-madlech v second handu či vypouštějí na bal-loncích jako poselství po kraji. V rámci foto-grafických akcí exponují a vyvolávají fotogra-fie na diskotékách přímo před očima taneční-ků, vytvářejí množství dírkových komor (pin hole cameras), které připevňují na blatníky svých automobilů a exponují po cestě na work shop.

Pokud student splní formální stránku úkolu, práce jsou většinou přijaty – což ne-vytváří u studentů pocit strachu z neúspěchu a neblokuje je ve volné tvorbě.

8.8.2. Katedra fotografie na FAMU v Praze

Pražská FAMU je školou osobností. Není zde přímo předmět, který by se humorem zabýval, ale v rámci jednotlivých, převážně volných vý-stavních souborů, vzniká celá řada prací s humorným poselstvím. V roce 2004 píše studentka D. Kolářová bakalářskou diplomovou práci na téma *"Obrazy v obrazech - kouzlu vtípu"*, kde se detailně zabývá problematikou vtípu v konfrontaci se základní skladbou fotografického obrazu. Jednotli-vým autorům - (absolventům, pedagogům) se budu podrobněji věnovat v kapitole 11. Autoři současné české humorné fotografie.

8.8.3. Vysoká škola umělecko průmyslová v Praze – ateliér fotografie

Vážený pane Hasal,

naše škola se speciálně "humorem ve fotografii" nezabývá. Humor, nadsázka, ironie, sarkasmus atd. každé dílo, do jisté míry, skrytěji či ote-vřeněji obsahuje. Není-li tomu tak, většinou jde o dílo suché, chudé a ne-šťavnaté. Takže toto je má odpověď.

Hluboce nemám rád "pivní humor" Františka Dostála i když při-pouštím, že sem tam se stane, že udělá fotografii dobrou. Hranice je pro každého někde jinde a jiná a těžko ji nastavovat. Mám rád humor Elliota Erwita, ale i jemu se stane, že fotografie je příliš prvoplánová, jednodu-chá. Zkrátka pohybujeme se v oblasti vkusu a to je velmi ošemetné.

Zdravím a přeji úspěšné studium.

Pavel Štecha ⁴

⁴ Z e-mailové korespondence s Pavlem Štechou z března 2004

8.8.4. Ateliér fotografie IVK Univerzity J. E. Purkyně, Ústí nad Labem

- Srdečně Vás zdravím z naší severočeské metropole a pokusím se s naprostou vážností zodpovědět Vaše otázky, směřované přímo na umělcovo tělo.

Dáváte prostor fotografické tvorbě s humorným podtextem?

- Já rozhodně ANO a jsem přesvědčena, že naši studenti tento prostor mají.

Máte ve studijním programu nějaký předmět, který by přímo nebo nepřímo vybízel k odlehčenější tvorbě?

- Zatím ne, ale pravděpodobně se obrátím na studijní oddělení s žádostí zařadit do stávajícího programu nějaký super vtipný a zábavný seminář. Je některý z vašich pedagogů "Fero vtipkár"

- Samozřejmě že já.

Mají studenti při volné tvorbě tendenci tvořit spíše vážná témata nebo se dokáží zasmát?

- V prvním semestru se samozřejmě tváří vážně, ale většina brzy pochopí...

Slavila Vaše škola nějaký úspěch s humorně laděnou fotografií? (Ironizující, karikující, parodizující atd.)

- O konkrétním úspěchu nevím, ale teď mě napadá, že zrovna při posledních klauzurách se naše vrátná slušně nasmála ...⁵

⁵ Na otázky odpovídala jedna ze dvou stálých pedagogů Michaela Thelenová

9. Nová kategorizace

Fotografický humor v této kapitole dělím dle *formy* a *obsahu* fotografického obrazu, přičemž makrokategorie komiky na kterých humorné fotografie fungují se v rámci těchto kategorií prolínají. Z velké části je jedná o princip makroteorie inkogruence, ale v hojné míře se můžeme setkat i s principy superiority a relaxace.

9.1. Kategorizace dle formy

9.1.1. Popiska

Fotografie slouží jen jako záznamové zařízení (informativní fotografie), kdy pouze popisuje, či zaznamenává situaci před objektivem. Není využíváno jejích schopnosti zastavit obraz, či vidět další souvislosti, které by lidskému oku unikly.

obr. 24. Nerudná tchyně
v Rudné u Prahy
(zdroj www://infinity.elfkam.net)

9.1.2. Momentka

Fotografie zachycuje, díky své schopnosti zastavit pohyb, jedinečnost okamžiku, který by prostému lidskému zůstal skryt. Umožňuje podrobně prozkoumat zastavený okamžik, popřípadě jej vnímat v dalších souvislostech plochy obrazu.

obr. 25. Stráž při výměně vlajky
v Glasgow (archiv ČTK)

9.1.3. Inscenovaná fotografie

Autor vyrábí humornou fotografii s jasným záměrem pobavit adresáta. Škála prostředků a forem je nepřeborná. Obecně nejčastěji pracuje s principem inkogruence a personifikace. Může se ovšem využívat i sofistikovanějších forem.

obr. 26. Sarkastický portrét s dýkou v srdci
(foto: Marcos Lopez)

9.1.4. Dynamizovaná fotografie

Jedná se o fotografie bez komického náboje, které jsou dále „akcelerovány“ směrem ke komičnu za použití popisku, další fotografie či série fotografií, akce, happeningu a podobně.

obr. 27. Vtipný název „Hrabakoště“ podtrhne jinak nudný velkoformátový snímek
(Jasanský – Polák).

9.1.5. Transformovaná fotografie

Za použití optických či pohybových deformací při fotografování nebo následnou úpravou dat, negativu či pozitivu (montáž, koláž, digitální úpravy) vzniká zcela nová realita fotografického obrazu. Nečekané možnosti pak nabízí zvláště digitální úpravy. Fotografovaná předloha se pak stává jen jakousi malířskou paletou pro volnou digitální tvorbu.

obr. 28. V koupelně...
(zdroj internet)

9.2. Kategorizace dle obsahu

9.2.1. Sex

Sex popřípadě pornografie je nejčastějším komickým tématem. Na téma sex existuje nejvíce vtipů. Humorný sex využívá převážně s teorie relaxace, kde demonstrace sexuálních aktivit v kontrastu jinými lidskými činnostmi působí katarticky. Princip inkogruence staví sexualitu do kontrastu s okolním světem a princip superiority nahlíží na různé sexuální anomálie či deviace s výsměškem.

obr. 29A, 29B. Reklama využívá pro prezentaci módy zcela nezvyklé pózy.

9.2.2. Dětičky

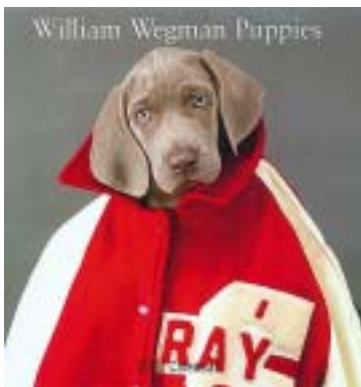
Fotografie dětí byly, jsou a budou komické. Ať již v kontrastu se světem dospělých nebo z půvabu dětské přirozenosti, naivity, upřímnosti, bezelstnosti či hravosti.

obr. 30. Dítě ve dřezu na nádobí (zdroj internet)

9.2.3. Zvířátka

Kategorie zvířátek je jedním z nejvděčnějších témat vůbec. Nejčastěji za pomoci personalizace domácího mazlíčka docházíme ke zhumornění obrazu.

obr. 31. Pes Williama Wegmana ve sportovním oblečení
Williama Wegmana (W. Wegman – obálka kalendáře)

9.2.4. Politika

Politický humor je humor s krátkou dobou trvanlivosti. Čemu se smějeme dnes, se nesmějeme zítra. Díky obrázkovým časopisům a počítačové manipulaci vstupuje tento druh humoru z roviny slovních vtipů i do obrazových hrátek.

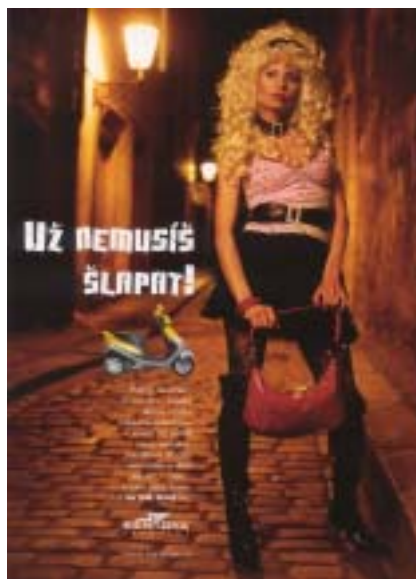
obr. 32. 33. Politická satira v ekonomickém týdeníku Euro.

9.2.5. Reklama

Hravý duch reklamních materiálů je trendem posledních let také v Čechách. Firmy se snaží navozením „cool“ atmosféry přiblížit k zákazníkovi, zaujmout nápadem, hravostí, originalitou.

obr. 34. Reklamní leták nabádající ke sportování. (ČSOB)

obr. 35. Slogan nabádající prostitutku ke koupi inzerovaného skútru. (Kentoya)

9.2.6. Umění

Humoru v umělecké fotografii je z hlediska jednoznačného výkladu nejproblematictější. Často bývá založen na složitějších myšlenkových názorech autora a jeho výklad je velice subjektivní. Zpravidla umožňuje množství výkladů, mnohdy nemusí být humorně vykládán vůbec.

obr. 36. Dita Pepe (vlevo) v dvojportrétu s Ditou Pepe II. (Dita Pepe)

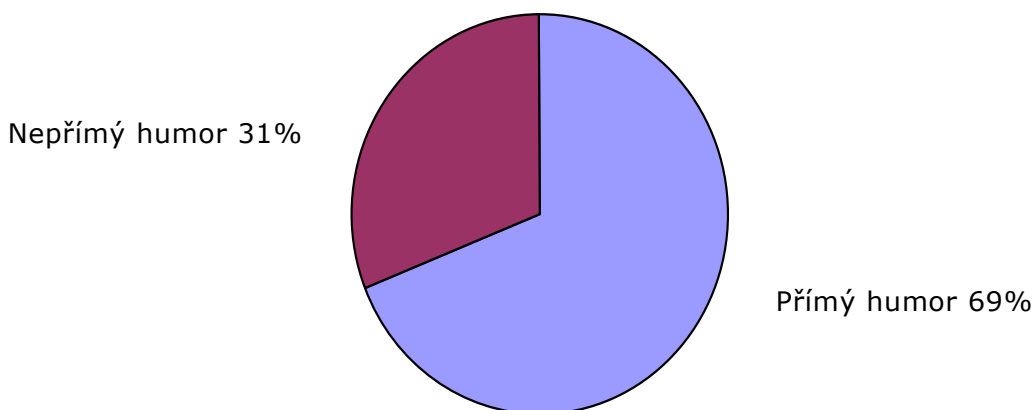
obr. 37. Portréty (Henke,J.)

10. Čím se baví Češi

10.1. Příímý a nepřímý humor

Příímý humor (DH – direct humor), někdy také bývá nazýván humorem živým. Je to komično vznikající převážně v průběhu běžného života a to v interakci s jiným člověkem nebo skupinou lidí. Vzniká spontánně. Může a nemusí do něj vstupovat médium – tj. prostředník (film, literatura, televize).

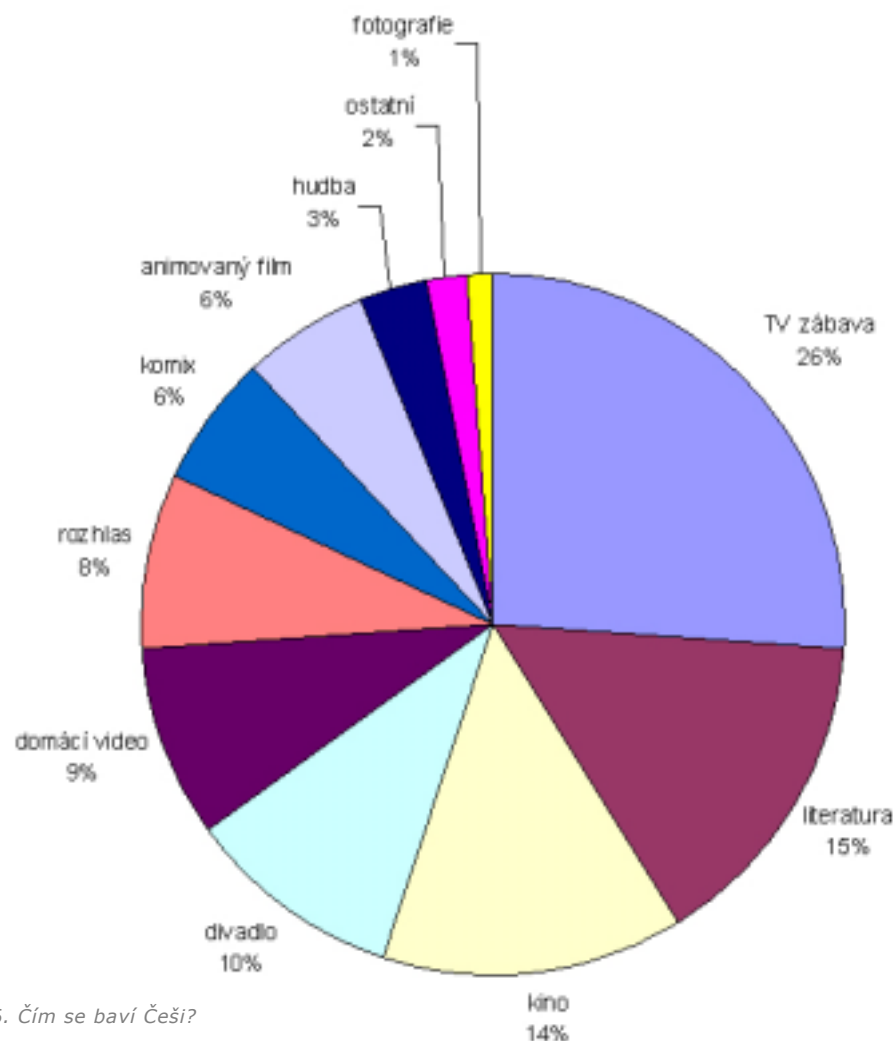
Nepřímý humor (IDH – indirect humor): komično přenášené k člověku skrze médium. Člověk může nepřímý humor konzumovat jak ve skupině, tak individuálně.

graf.5. DH a IDH

10.2. Čím se baví Češi?

Na společnou otázku „**Co vás rozesmívá?**“ a předložených možnostech odpovědí a) b) c) d) e) f) g) h) ch) i) v hypotetickém průzkumu odpovídalo 1000 respondentů. (Výzkum by proběhl v ulici Českých Budějovic, Strakonice, Kladna a Olomouce ve věkové skupině 15 – 60 let, v časovém období 10 – 17. června 2004, v denních hodinách. Respondenti by měli neomezený časový prostor na vyplnění přehledného formuláře.

graf 6. Čím se baví Češi?

Z výsledků je patrné, že průměrnou českou populaci nejvíce baví televizní produkce, překvapivě pak literatura, kino a divadlo. Fotografie je spolu s hudbou na posledním žebříčku co se týče zábavnosti. Mnozí respondenti vůbec nevěděli, proč chceme spojovat humor a smích s fotografií. Ještě hůře snad dopadlo výtvarné umění, které vůbec nebylo hodnoceno.⁶

⁶ Výsledky v grafu jsou založeny na fiktivně-validním statistickém výzkumu. Během výzkumu nebyl osloven odpovídající vzorek populace, čímž patrně došlo k signifikantní statistické chybě. Diplomand si tento výzkum vymyslel, aby práce celkově vyzněla vědecktěji.

10.3. Ikony českého humoru

Každý národ má svůj osobitý humor. Zcela specifický je humor anglický, humor francouzský, německý či ruský. Zcela odlišný je pak humor mimo evropský kontinent. V Asii je obecně hranice smíchu posunutá níže, v Africe se smějí zcela jiným impulsům než v Evropě, v jižní i severní Americe je humor z našeho úhlu pohledu naivní.

Český humor je v rámci evropského kontinentu také specifický. Tento aspekt bude důležitý i z hlediska vnímání humoru v české fotografii.

Pro naši orientaci jsme si pojmenovali ikony českého humoru. Jedná se o osobnosti, směry či seskupení, která jsou hluboko v podvědomí českého národa a která někdy doslova „formují“ náš názor na svět. Tyto osobnosti mají mnohdy větší názorově formativní sílu než školy, politické strany, nebo v některých případech rodiny.

Sestaveno v náhodném pořadí

Dobrý voják Švejk (Jaroslav Hašek) – typ humoru, kterým jsme my „Češi“ pověstní nejen ve střední Evropě (hlavně pak v Německu), ale doslova po celém západním světě. Přestože Jaroslav Hašek vytvořil postavu Švejka v druhé dekádě 20. století. Naše „švejkovství“ je živé i dnes.

Král komiků (Vlasta Burian) – osobnost, jehož osobitému humoru a neopakovatelnému vyprávění budou rozumět i další generace.

Jára Cimrman (Žižkovské divadlo Jára Cimrmana, Jan Svěrák a Josef Smoljak) – fiktivní osobnost neexistujícího „génia“ padla na velice úrodnou půdu českého naturelu. Naše čechákovství dosáhne světového prvenství snad jen Cimrmanovými dvoudílnými plavkami. Inteligentní hra-vost, založená na jednoduchém a doslova geniálním géniovi.

Voskovec a Werich, Horníček (Osvobozené divadlo) – chytrá satira ve formách brskně reagující na tehdejší politickou situaci plynule přesáhla do filmu, hudby i literatury. Jejich filosofující humor povznášel, obohacoval a dával sílu! Osobnosti Jana Voskovce, Jana Wericha a posléze i Miroslava Horníčka jsou vskutku ikonami české kultury.

Semafor (Suchý, Šlitr, Molavcová, divadlo Semafor) -humor pánů v buřince a slamáku je a bude „věčně zelený“. Vždyť kolik písní z jejich pera zpíváme u táboráků aniž bychom o tom věděli? *Pramínek vlasů, Měla vlašy samou loknu, Včera neděle byla....* Ano, to vše napsali pánové S+Š.

Televarieté (Bohdalová, Dvořák) - velká estrádní show, kam se vedle žonglérů z NDR a akrobatů z SSSR podařilo občas Jiřině Bohdalové a Josefu Dvořákovi protlačit humorné scénky reflektující tehdejší problémy doby.

Vesničko má středisková (Jiří Menzel) - nejoblíbenější česká komedie všech dob? Jestli všech dob to je otázka, ale zajisté patří toto dílo Jiřího Menzela k pilířům české kinematografie. Od té doby mnoho z nás pije pivo jedině ze „sedmého schodu“, protože dobře víme, že ze „sedmého schodu“ je nejlepší. (K dalším Menzelovým komediím patří: *Slavnost sněženek, Rozmarné léto, Postřižiny*.)

Dikobraz - humoristický časopis - Vyčítal, Jiránek, Slíva, Kerles, Bape... to je jen zlomek z jmen, která bychom patrně neznali, kdyby nebyl humoristický časopis plný kresleného humoru, vtipů i českého comixu.

Ypsilonka (Kaiser, Lábus, Eben, Schmitzer....) - setkání lidí kolem divadla Ypsilon to je chytrý osobitý humor na který je stále vyprodáno!

Divadlo Vizita (alias Jaroslav Dušek) - fenomén donedávna účinkující po klubech na oblastních scénách, dnes jedna z největších osobností českého šoubyznisu. Génus improvizace schopný brskně a vtipně reagovat na jakoukoli situaci. Moderátor „megaakcí“ a hvězda nejúspěšnějších komedií posledních let (*Pelíšky*, *Pupendo*). Divadlo Vizita – jehož je Jaroslav Dušek duchovním otcem by se dalo charakterizovat jako plně improvizovaná otevřená hra, vznikající za přítomnosti diváků, založená na vzájemném naslouchání.

Tvrdohlaví (Alias Jiří David Michal Gabriel Zdeněk Lhotský Václav Marhoul Stefan Milkov Jaroslav Róna František Skála Petr Nikl a Čestmír Suška) - skupina tvrdohlavých převážně výtvarných umělců, kteří se dívají na svět s té druhé stránky... a někdy to může být docela sranda!

Pelhřimov město rekordů - agentura Dobrý den, která zastřešuje v České republice oblast rekordů a kuriozit. Kromě toho, že sama pořádá mezinárodní festival rekordů a kuriozit "Pelhřimov - město rekordů" (pravidelně v červnu, letos již počtrnácté) a řadu dalších akcí, vysílá členy svého týmu rozhodčích po celé republice k jednotlivým rekordním pokusům.

Neváhej a toč! Fenomén domácího amatérského videa, kde se padá ze schodů, padá z kola, padá na lyžích a padá a padá za průvodcovství Eduarda Hrubého (a Petra Rychlého v konkurenčním pořadu „Natoč to!“ na TV Nova) vyhrává všechny žebříčky sledovanosti. Český divák se rád směje „neštěstí“ druhého. (Ještě jsou tam často padající dětičky a šikovná zvířátka....)

Ruda Pivrnec - Petr Urban je tvůrcem svérázné kreslené postavičky Rudy Pivrnce, který svým svérázným pivně-sexuálním humorem rozesměje svoji velkou skupinu fanoušků. Nejčastějšími tématy je pivo, sex a sport.

Slunce, seno atd. – ztřeštěná série komedií z 80. a 90. let, jejichž režisérem je Zdeněk Troška. Vesnický, nenáročný humor na téma „léto“. V podobném duchu pokračuje i dnes: *Kameňák I.*, *Kameňák II.*

Ecce homo Homolka – svérázná vzorová rodinka Homolkových jakoby z hlouby duše rozuměla češákovství 60. let.

Donutil vás k smíchu – Miroslav Donutil, původně herec brněnského divadla „Na provázku“ dnes člen činohry Národního divadla vás zaručeně donutí k smíchu. Jeden z nejobsazovanějších herců současného českého nejen komediálního filmu (*Pelíšky*, *Nuda v Brně...*)

Maxipes Fík a další večerníčky – panáček s novinovou čepicí, který uvádí televizní večerníčky již téměř tři desítky let, vyprovází děti do postýlek nejen s poučnými a formativními sedmiminutovkami, ale velice často je to i psina. (Maxipes Fík, Bob a Bobek, Štaflík a Špagetka, Křemílek a Vo-

chomůrka, Rákosníček, Mach a Šebestová atd...). Večerníček je český fenomén. Žádná jiná světová veřejnoprávní televize by si v hlavním čase pohádku pro děti netroufla zařadit. Gratulujeme ČT!

Zvířátka na konec hlavních zpráv – fenomén zhumorňování společnosti přinesl na závěr hlavních večerních zpráv odlehčující reportáže „o zvířátkách“. Humorně moderované minutovky přinášejí pohledy na rozkošné přírůstky do zoologických zahrad, na podivné manýry celebrit nebo na jakoukoli jinou událost, ale vždy s nadhledem. Krváceli jste s námi v Iráku? Tak si nakonec vydechněte! V Číně se narodila opička, a roztomile se tváří, jaké jí asi dáme jméno?!

Limonádový Joe (J. Brdečka) - jedna z prvních parodií na klasický western v hlavní roli s Milošem Kopeckým – Hogo Fogem alias Dr. Kvarcem alias Horácem.

Manéž (Bolek Polívka) – one man show valašského krále je inteligentní klauniádou kosmopolitního klauna.

Alles gute (Česká soda) – parodie, parodie, parodie v české televizi.

Tele tele (Genzer, Suchánek, Žilková) - parodie, parodie, parodie do vlastních řad televize Nova.

Čundrkántryshow (Ivan Mládek) - osobitá estráda, kde se smích dá krájet a kde se humor měří hmotností broků.

Neireport – časopis nezávislé erotické iniciativy tvořený s nadsázkou a vtipem – jehož úspěch byl založen především na polistopadovém hladu po erotice.

Novoty (Petra Novotného) – estráda ve stylu novodobých „Aikeslbuntes“ s upoceným bavičem je stále populární.

Žáček (Jiří Žáček) - básník a humorista, který dokáže krásně „ohýbat“ česká slova, že až žasneme.

10.4. Smějeme se s fotografií

Magazín fotografie dlouhá léta na svých stránkách uveřejňoval soutěž humorných snímků. Soutěžící, kteří byli zároveň porotci soutěže se rekrutovali převážně z řad fotografů amatérů. (Tato rubrika se v poslední době ze stran magazínu zmizela.) Podobné rubriky nalézáme i v obdobných zahraničních časopisech. V Čechách pomyslnou laťku stylu a úrovně nastavil patrně foton humorista František Dostál. Fotografie, které se zde objevují jsou si velice podobné. V zásadě se jedná o tři, respektive čtyři typy fotografií. Fotografie která zachycuje nějaký „pomatený“ nápis, dále fotografie která zachycuje nějaký nápis v kontrastu s figurou nebo dalším objektem, fotografie dětí či zvířátek a čas od času se objeví i fotografie, která používá sofistikovanějších prostředků k vyjádření komična.⁷

obr. 38. Humorná fotografie s nápisem (Špát, A.)

obr. 39. Humorná fotografie v komparaci s dalším objektem (Andreas, J.)

obr. 40. Humorná dětská prdelka (Kuklová, B.)

obr. 41. Vtipná paralela (Král, Z.J.)

⁷ Novodobou variantou jsou různé soutěže nejvtipnějších MMS fotografií z mobilních telefonů.

10.5. Fenomén „Galerie u lastury®“

Z iniciativy studentů ITF Petra Hasala a Vladimíra Skýpaly vznikla 3. prosince 1999 na pánských záchodcích v rekreačním zařízení Pekárny Rališka *Galerie u lastury®*. Hlavním motivem vzniku bylo vytvořit zdravou protiváhu již tak zkostnatělé *Galerii daleko od baru*, která na přelomu tisíciletí již značně stagnovala a nepřinášela žádné nové expozice.

Galerie u lastury® zahájila oficiálně svou činnost výstavou *Tragedy* Petra Hasala. Stalo se tak za přítomnosti akademického sboru ITF, personálu hotelu Pekárny Rališka, studentek a studentů ITF i hostů ze Slovenska (Lucia Benická z AVU z Bratislavy).

Princip vystavení obrazu na stěnu přímo ve výši očí močícího je starý jako lidstvo samo. Archeologické výzkumy objevily, pod nástěnnými malbami v Altamíře stopy moči.

Kromě zakladatelů galerie Petra Hasala a Vladimíra Skýpaly vystavovali v lastuře mnozí kolegové studenti a zájem vystavovat projevil například i Tono Stano, Lucie Benická nebo Doc. Ing. David Boukal.

Pravidelnou doprovodnou akcí vernisáží bylo, pod vedením Mgr. Jiřího Siostrzonka, vměšťování co největšího počtu studentů a studentek do prostor galerie. Tento happeningový prvek je vždy zlatým hřebem večera.

obr. 65. a 66. Historicky první výstava Petr Hasal „Tragedy I. a Tragedy II.“

obr. 67. 68. Další veleúspěšný diptych Vladimíra Skýpaly „Tatínek je v garáži I, II.“

obr. 69. 70. Soubor „Samsebejebu“ Petra Hasala zaplnil spolu s 65 pedagogy a studenty celou galerii.

obr. 71. 72: Vladimír Skýpala při prezentaci souboru „Ochcal sám sebe“ (foto David Boukal)

**„Nejlépe poznáme člověka podle vtipu,
nad kterým se pohoršil.“**

Georg Christoph Lichtenberg

11

11. Autoři současné české humorné fotografie

Omlouvám se předem všem autorům, jejichž práce jsem zařadil do výčtu jako vtipné a oni to naopak mysleli velmi vážně. Rovněž se omlouvám všem autorům jejichž práce jsou daleko vtipnější než všechny zmiňované a do diplomové práce jsem je vůbec nezařadil.

Andrej Balco dokumentarista, zakládající člen sdružení Slovenská dokumentární fotografie je studentem ITF. Jeho svěží dokumentaristický pohled na banalitu všedního dne, přináší nová nadčasová obrazová svědectví.

obr. 73: Z cyklu *Lost Persons*, Balco, A.

obr. 74: *Gregorius samsa, život a smrt nového druhu podivného brouka*, Boukal, D.

David Boukal *1971

Svá zásadní témata zpracoval již během svého prvního fotografického období na přelomu 70. a 80. let. (*Babička na dvoře, Slepýš na lesní cestě, Pes na stole.*) Již v té době cílevědomě uplatňoval rozostření hlavních a někdy i vedlejších motivů. V současné době počítá na Univerziteit Van Amsterdam, Institute of Biodiversity and Ecosystem dynamics ploticím ploutve.

Myslíš si, že se nad fotografií můžeme smát?

- U většiny z nich nám nic jiného nezbyvá.

Která z českých nebo světových fotografií je podle tvého názoru vtipná?

- Tragedy I. a Tragedy II.

Který z tvých fotografií je podle tvého názoru nejvtipnější!

- Hmm... no ty vole.... to je otázka... (mlčí a dále přemýšlí)

Bavíš se, když pracuješ na nějaké humorné fotografii?

- Nevím

Kdo je prvním divákem tvých fotografií?

- Mimo mne? To je různé, většinou psi, Ted s Čertem.

Může mít, podle tvého názoru humorná fotografie vyšší umělecké ambice?

- Když není blbá, tak ano.

Veronika Bromová,

fotografka lidského těla. Velice často je sama svým modelem a fotografie pak sebeironicky či sebezkomavě digitálně upravuje.

obr. 75: Z cyklu transformace, Bromová, V.

Camera Scura

Výtvarná skupina z Ostravy je anonymním sdružením původně čtyř nyní tří sochařů, fotografů, grafiků, performerů či chcete-li konceptualistů. Dejte si kolíčky na oči, pomažte se čokoládou nebo si vytvořte brambůrkový náhrdelník a rozhodně se nebudete nudit!

obr. 76 : Skupinový portrét, Camera Scura

Jiří Černický

Práce tohoto performerů, konceptuálního umělce, výtvarníka, sochaře, ale i fotografa bývá pro mnohé šokem. Jedni jsou šokováni, druzí se smějí.

obr. 77 : Sci-fi (Platónův sen), Černický, J.

Jiří David

Malíř, fotograf, vizuální umělec patří k nejvýznamnějším a zároveň nejsvébytnějším umělcům v Česku. Ve své bohaté tvorbě využívá znakové hry v různě zapeklitých konotacích, takže mu běžný divák vůbec nerozumí.

obr. 78: Na zahradě, David, J.

Dostál František

je známý český humorista a fotograf. Byl vždy autodidaktem, neboť odmítal nabídky k práci profesionálního fotografa a až téměř do svého důchodu pracoval jako konstruktér obráběcích strojů. Neklade si žádné umělecké ambice, chce svou fotografií oko diváka pobavit a potěšit. Sám o sobě říká, že je amatérský profesionál. Jeho hlavními tématy jsou pejsci a život na ulici.

obr. 79: U piva, Dostál, F.

Pavel Hečko

přemýšlivý knihkupec, který rád srovnává. Staré s novým, malé s velkým, bohaté s chudým. Srovnání „předtím a potom“ zabírají vždy!

obr. 80 : Školní fotografie, Hečko, P.

Tibor Hužsár

dokumentarista z Bratislavy. Živé reportáže a dokumenty z cigánského prostředí jsou plné pálenky a masa.

obr. 81 : Z cyklu Cikáni, Hužsár, T.

Lukáš Jasanský, Martin Polák

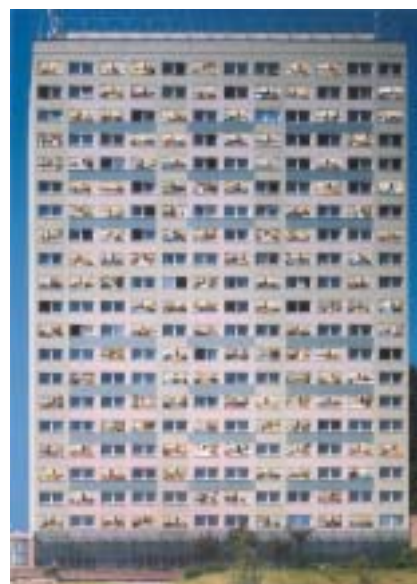
suchý humor ve stylu nové topografie ukazuje město v nových souvislostech. Spolužáci ze střední školy a pak z FAMU pracují na velký formát ve velkých cyklech.

obr. 82: Z cyklu Pragensie, Jasanský, Polák.

Martina Juklová

mladá pražská fotografka fotografující pro firmu Kaufland si ve své volné tvorbě věnuje konceptuálním pracím. Inspiруje jí život na koleji.

obr. 83 : Vysokoškolská kolej v Tróji, Juklová, M.

Martin Kollár

více významových rovin v jednom záběru v nezvyklých často až absurdních situacích dávají fotografiím dokumentaristy z Bratislavy sarkastický nádech.

obr. 84 : Z cyklu Slovensko 001, Kollár, M.

Viktor Kolář

představitel cartierbressonovské fotografie rozhodujícího okamžiku. Nadhled a zkušenost vnáší do jeho prací mistrnou lehkost.

obr. 85 : Z tematického cyklu Ostrava, Kolář, V.

Kubíček Michal

ostravský internetový magnát má smysl pro humor. Jeho ironické dokumentární práce mají sílu jednoznačné výpovědi.

obr. 86 : Z cyklu Ostrava, Kubíček, M.

Barbora Kuklíková

členka dívčí umělecké skupiny Babis, žije v Praze. Kromě studia na ITF se věnuje tvorbě webových stránek. To vše s úsměvem na líci. To vše s úsměvem ve fotografiích.

obr. 87 : Irituály, Kuklíková B.

Aleš Kuneš

vede ateliér intermediální tvorby na ITF. Svě studenty vede ke kreativě a novátorství.

obr. 88 : Taneční nad králíčky, Kuneš, A.

Antonín Malý

pejsci jako motorkáři, pejsci v akváriu, pejsci v oblacích... hravosti se meze nekladou!

Silvie Milková

je pohledná mladá slečna studující fotografii v Ústí nad Labem, fotící tlusté muže ve spodním prádle. Myslíš si, že se nad fotografií můžeme smát?

- No jasně.

Která z českých nebo světových fotografií je podle tvého názoru vtipná?

- Martin Parr, autoportréty z cest.

Který z tvých fotografií je podle tvého názoru nejvtipnější!

- Portrét z dětství.

Bavíš se, když pracuješ na nějaké humorné fotografii?

- Vždy.

Kdo je prvním divákem tvých fotografií?

- Jak kdy.

Může mít, podle tvého názoru humorná fotografie vyšší umělecké ambice?

- Každá umělecká fotografie by měla být humorná.

obr. 89 : Z cyklu psi, Malý, A.

obr. 90 : Z cyklu Muži, Milková, S.

Michal Pěchouček

Čerstvý držitel Chalupeckého ceny píše své příběhy fotoaparátem. Po sobě jdoucí fotografie na způsob rozfázovaného, ale vystříhaného filmu tvoří svébytné fotoromány. (Cenu Jindřicha Chalupeckého dostal za odvahu a různost!)

obr. 91 : Euforion, fotoromán, Pěchoček, M.

Dita Pepe

V současnosti nejslavnější česká fotografka, absolutní vítězka ceny Jaromíra Funkeho 2004 má z čeho brát. Nápaditost volné portrétní tvorby demonstruje rovněž ve své módní a reklamní fotografii.

obr. 92 : Reklama v časopise Blok, Pepe, D.

Martin Plitz

Absolvent ITF žije a tvoří v Praze. Jeho komparace „po letech“ jsou k pousmání.

obr. 93: Architektky, z cyklu Ženy z titulní strany, Plitz, M.

Poláček, Malý, Luterer

spolužáci z FAMU (1978) spolu v roce 1982 postavili mobilní fotografický stan a až do roku 2000 v něm fotografovali českého člověka. Vznikla jedinečná výpověď o obrazu obyvatelstva Československa. Někdy k pláči, jindy k smíchu.

obr. 94 : Z cyklu Český člověk, Poláček, Malý, Luterer

Tomáš Pospěch

je pedagogem na ITF, kde vyučuje skladbu fotografického obrazu a dějiny světového a českého výtvarného umění. Stál u zrodu řady dokumentárních projektů (*Zlín a jeho lidé*, *Ústí nad Labem...*), sám je plodným teoretikem a kritikem v oboru fotografie. Ve své volné tvorbě se zaměřuje na dokumentární tvorbu.

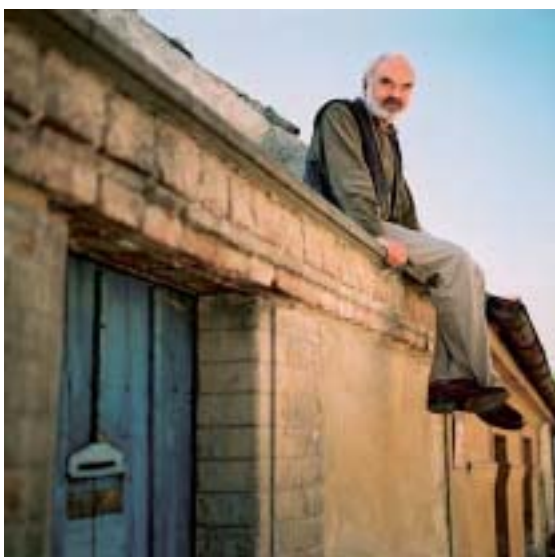
obr. 95 : Šilheřovice, Pospěch, T.

Míla Preslová

je výraznou představitelkou české výtvarné scény. K vyjadřování svých zkušeností a osobitých příběhů na téma každodennosti si zvolila fotografii, jejíž konceptuální výraz se stává prostředníkem mezi niternou intimitou a veřejnou zprávou - významově zahuštěným kryptogramem o identitě a manipulovatelnosti ženských stránek života.

obr. 96 : Zamotaná, Preslová, M.

Ondřej Pýcha

„...přišel jsem k focení ve třinácti letech, takže jsem popadnul tátův starý Canon a šel jsem fotit svůj oblíbený fotbal. V patnácti jsem udělal talentové zkoušky na grafickou školu, obor: užitá fotografie...”

obr. 97 : J.Svěrák, portrét na střeše, Pýcha, O.

Jaromír Santler

Fotografie si dříve našla mne, než já ji. Myslím, že to bylo již někdy kolem roku 1959. Příliš o té době ani fotografii nemohu hovořit, víc jsem se tehdy soustředil na látkovou výměnu. Fotografie mne sledovala i v pozdějších letech a zkoušela na mne různé žánry. Pro svou mimořádně velkou hlavu jsem byl často vyhledáván antropology a portrétisty. Velká hlava mne také často svojí vahou převážila, padal jsem na ni a vytvářel tak veselé příležitosti pro momentky. Proto mne rádi vyhledávali dokumentaristé nehumanistické orientace.

Když jsem naopak já objevil fotografii, nechal jsem se zcela unášet proudy svého podvědomí. V mých fotografiích se často objevovaly motivy brambor, pátracích balonů, dýní a podobných útvarů (šlo evidentně o složitou vnitřní kompenzaci). Podezření, které mne za čas pojalo, se zcela potvrdilo při náhodném pohledu do výkladní skříně. Spatřil jsem tam odraz své hlavy vedle vystavených demižonů. Ty demižony vypadaly stejně jako má hlava! Již již jsem sahal po fotoaparátu, abych se obrazem agresivně zmocnil i těchto odporných útvarů a tak je (podvědomě) ovládnul, ale v poslední chvíli jsem se rozhodnul jinak. Od tohoto momentu jsem nikdy nenechal více pronikat podvědomí do své tvorby (tedy v to doufám) a tvorbu jsem začal stavět na promyšlené inscenaci.

Myslíš si, že se nad fotografií můžeme smát?

- No určitě, i nad těmi smutnými.

Která z českých nebo světových fotografií je podle tvého názoru vtipná?

- Morbidní fotografie, třeba od Witkina a hlavně pak reakce diváků na ně. Jsem veselý z toho, že divák je šokován.

Který z tvých fotografií je podle tvého názoru nejvtipnější!

- To co neprošlo v poslední klausuře.

Bavíš se, když pracuješ na nějaké humorné fotografii?

- Směji se před vznikem fotky, po vzniku už většinou ne.

Kdo je prvním divákem tvých fotografií?

- Mí žáci ve fotoklubu.

Může mít, podle tvého názoru humorná fotografie vyšší umělecké ambice?

- No jo, já myslím že určitě. Pokud to není humor „od pasu dolů“, dotkne se života... pak má právo na plnohodnotnou uměleckou hodnotu.

obr. 98 : To není naše kočka, Santler, J.

Jan Saudek

Nejpopulárnější český fotograf, který na pozadí své plesnivé zdi dokázal ledacos. Mnoho z jeho fotografií pobaví.

obr.99 : Bez názvu, Saudek, J.

Sára Saudková

přítečkyně slavného Jana od něj často opisuje. Má pro strach uděláno. Nebojí se udělat si srandu i sama ze svého ženství.

Roman Sejkot

Až neunesu fotoaparát, stanu se postnativním malířem. Až oslepnu, stanu se spisovatelem. Až oněmím, budu mrtev.

Myslíte si, že se nad fotografií můžeme smát?

- Ano, ale je velice těžké do fotografie humor dostat. Humor je totiž záležitost dynamická a fotografie je spíše statická. Humor potřebuje zvrát, moment překvapení a to se do statického média dostává nlelehko.

Která ze známých českých fotografií je podle Vašeho názoru vtipná?

- dlouhé přemýšlení No...

Který z Vašich fotografií je podle Vašeho názoru nejvtipnější!

- nevím....

Bavíte se, když pracujete na nějaké humorné fotografii?

- Ano.

Kdo je prvním divákem Vašich fotografií?

- To bývá různé...

Může mít, podle Vašeho názoru humorná fotografie vyšší umělecké ambice?

- Ano samozřejmě.

obr. 100: Jízda, Saudková, S.

obr. 101 : Herzeugnis, Sejkot, R.

Vladimír Skýpala

Fotografovat začal ve svých 32 letech. První pepsicolu vypil ve svých 8 letech a pozvracel se. První jarynu (ovocné víno jablko rybíz) vypil ve svých 14 letech a nepozvracel se. První doutník vykouřil v 16 letech a pozvracel se. První babu pomiloval v 18 letech a nepozvracela se. Čas od času se pozvrací.

Myslíš si, že se nad fotografií můžeme smát?

- Není lepší zvracet?

Která z českých nebo světových fotografií je podle tvého názoru vtipná?

- Tatínek je v garáži od V. Skýpaly /Dady is in the garage by V. Skypala/.

Který z tvých fotografií je podle tvého názoru nejvtipnější!

- Ani jedna.

Bavíš se, když pracuješ na nějaké humorné fotografii?

- Když to vymyslím, tak mlátím hlavou do stolu, když to fotím, tak už mi to tak směšné nepříjde, když to zvětšuji nevím čemu bych se měl smát, tak už to raději nikomu neukážu.

Kdo je prvním divákem tvých fotografií?

- Přes mobilní telefon Petr Hasal, fotografie ale nikdy nevidí.

Může mít, podle tvého názoru humorná fotografie vyšší umělecké ambice?

- Ano, může mít větší umělecké ambice, ale většinou je nemá.

obr. 102 : Ochcal sám sebe, Skypala, V.

Tono Stano

patří k tzv. slovenské nové vlně, která v 80. letech vnesla do inscenované fotografie motivy hry, zábavnosti, ironie, nezávislosti. Jeho tvorba nepostrádá nápad!

obr. 103 : CD cover, Stano, T.

Jiří Siostrzonek

Je zástupcem vedoucího ITF a vskutku renesanční osobností. Napsal několik básnických sbírek, je dramaturgem divadelních souborů, napsal několik divadelních her, řadu scénářů pro rádiové a televizní pořady, je výborný zpěvák, tanečník, instrumentalista.... a tak dále a tak dále... Na ITF vyučuje základy psychologie a sociologie umění. Sám fotografuje, vytváří strukturální grafiku. Jeho smysl pro humor je dobře znám nejen na ITF.

obr. 104 : Bez názvu, Siostrzonek, J.

Matěj Stránský

Absolvent mediálních studií a ITF se ve své volné tvorbě věnuje subjektivnímu dokumentu. Přes závažnost výpovědí, nechybí jeho pracím humorný podtón.

obr.105 : Z cyklu Ojczyzna, Stránský, M.

Igor Šefr

Igor je členem fotografické skupiny Milan. Absolvent ITF. Vyučuje fotografii na Fakultě informatiky MU v Brně. Fotografuje pro ČTK. Jeho volná tvorba se zaměřuje na inscenovanou a dokumentární tvorbu.

obr.106 : Z cyklu Ante portas, Šefr, I.

Štěpánka Šimlová

absolventka ateliéru multimédií AVU, vytváří digitálně upravené fotografie ve kterých reflektuje současný medializovaný svět. Kontrast mezi vnitřním světem duše a vnější povrchností je nečekaně silný.

obr. 107: Modlitbičky, Šimlová, Š.

Pavel Štecha

snoubila se v něm noblesa s hravostí. Autor nespočtu sociálních dokumentu. Člověk jemné duše a laskavého humoru.

obr. 108 : V. Havel, portrét, Štecha, P.

Jindřich Štreit

„Jindra ze Sovince. Celý můj život je k popukání a doufám, že to ještě chvíli vydrží.“

Myslíte si, že se nad fotografií můžeme smát?

- Proč bychom se nemohli smát? Dokonce to považuji za vyznamenání když se smějí diváci mým fotografiím. Pro mne je to signál, že pochopili a že je fotonka zaujala.

Která ze známých českých fotografií je podle Vašeho názoru vtipná?

- Nemám rád prvoplánové fotografické vtipy. Velmi si vážím fotografií Viktora Koláře. Jedna z nich Labuť na rybníce a v pozadí rypadlo. To považuji za úžasnou fotografii

Který z Vašich fotografií je podle Vašeho názoru nejvtipnější!

- Muž jde z hospody a za ním kráčí těhotná žena.

Bavíte se, když pracujete na nějaké humorné fotografii?

- Nepracuji koncepčně na humoru. To přinese život.

Kdo je prvním divákem Vašich fotografií?

- Moje žena nebo dcera. Obě jsou velmi kritické.

Může mít, podle Vašeho názoru humorná fotografie vyšší umělecké ambice?

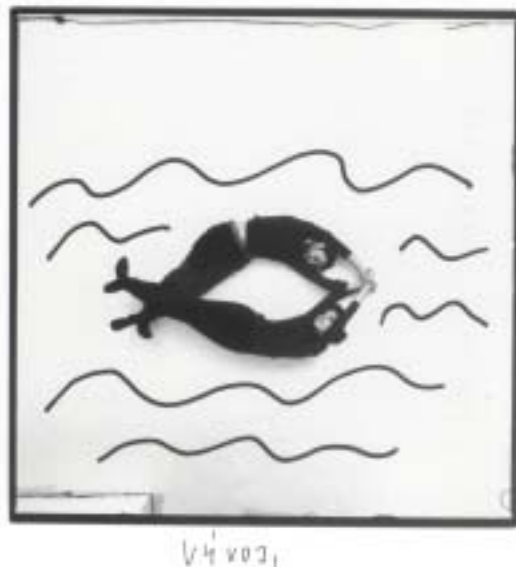
- Proč by nemohla?

obr. 109: *Za oponou*, Štreit, J.

Miro Švolík

Miro bývá řazen ke slovenské nové vlně. Vytvořil celou řadu hravých prací, díky kterým se i my můžeme podívat na svět z ptačí perspektivy. Kombinuje krajinu s figurou, zasahuje do negativu i do pozitivu, využívá princip koláže.

obr. 110 : *Vývoj*, Švolík, M.

12. Závěr

Pokud jste se pročetli a prolistrovali až k bodu číslo 10 (a nejste právě vedoucí práce nebo oponent) gratuluji Vám! Gratuluji rovněž sobě, jelikož jsem tak splnil cíl č. 4, „Vytvořit práci, kterou přečtou více než 3 osoby“! Co se týče dalších cílů je třeba říci že ty byly – alespoň po formální stránce – splněny rovněž. Z diplomové práce vyplynulo několik důležitých informací, které bych rád na závěr zdůraznil.

- Humor je dynamická kategorie, přičemž fotografie je médiem statické.
- Neexistuje humorná fotografie. Existuje pouze humorný pohled na ni.
- Míra subjektivity je u humorných fotografií značná.
- Do dešifrování humorné fotografie vstupuje celá řada vnějších faktorů, které může autor ovlivnit jen nepřímo.
- Současný trend „zhumorňování“ přichází ze západní Evropy i k nám!
- Existují tři základní teorie komiky: teorie inkogruence (rozporu), superiority (převahy) a relaxace (uvolnění).
- Žádný autor netvoří výhradně humorné fotografie. Každý autor někdy nějakou vytvořil.

Od fotografie jako takové nemůžeme čekat, že nás bude rozesmívat tak jak to činí dynamická média (film, TV, divadlo). Dá se říci, že díky nových technologiím (digitální foto, MMS) – se fotografie začíná dynamickým médiím přibližovat. Myslím, že trend zhumorňování se projeví ještě v hojnější míře i v oblasti umělecké fotografie v budoucnosti. Humorný podtón přestane ztrácet na prestiži a naopak určitá míra hravosti a pohotovosti vtipně a briskně reagovat bude celospolečensky vyžadována. Pro další

Diskuse

Pro další práce, zabývající se humorem v české fotografii doporučuji podrobnější komparace se zahraničními autory a rovněž paralely s výtvarným uměním.

Bude také zajímavé sledovat proces „zhumorňování“ z úhlu pohledu nových technologií.

13. Slovníček pojmů humoru

absurdita	nesmyslnost, protismyslnost, rozporuplnost
anekdota	Krátké vyprávění zakončené vtipnou pointou, šířené většinou ústně
aforismus	stručný vtipný výrok
anglický humor	typ osobitého, lakonicky suchého humoru
batrachomyomachie	žabomyší válka, starořecký komický zvířecí epos mylně přisuzovaný Homérovi
bavič	nový termín vzniklý v 2. polovině 90. let 20. století. Představuje označení (často pejorativní) pro komika většinou v televizních estrádových pořadech (Petr Novotný, bratři Gondíkové)
blondýnky	zástupné jméno pro méně inteligentní ženy
burleska	záměrné zlehčení vážné tematiky nadsázkou
comix	kreslený příběh možným humorným vyzněním
černý humor	se vyznačuje smíchem člověka, který poznal, že je zdrcen a směje se a směje své vlastní zdrcenosti. Breton definuje černý humor jako urážlivý smích, který vychází z hloubky revoltujícího já, vzdorujícího veřejnému mínění i kosmické fatalitě (Breton)
fraška	komediální žánr zveličující komické rysy
gag	pantomimický vtip, překvapivý a účinný komický nápad, rozvíjený na porušené logice situace: Objevují se nejvíce v kreslených filmech a groteskách. Vyžadovali často akrobatické umění od herců nebo pomoc kasadérů pro vyjádření absurdních dějových situací. K nejoriginálnějším tvůrcům gagů patřili Ch. Chaplin, B. Keaton, M. Sennet, H. Lloyd
groteska	komedie těžící z paradoxu
hédonismus	požitkářství, povýšení slasti na cíl
humor	jedna z forem komična
hustý	humor těžkého kalibru
chechtací pytlík	hračka imitující lidský smích
inkogruence	nesourodost prvků
ironie	jemný výsměch, posměšné vyjádření
ISHS	International society of Humor Studies (Mezinárodní společnost pro výzkum humoru)
kameňák	vtip založený na absolutním nesmyslu
karikatura	zkratkovitě spodobnění
komedie	literárně dramatické dílo založené na komice
komika	směšnost
naivita	vím, že nic nevím - ale nechápu to
o židech	skupina vtipů ironizující židovský životní postoj
paradox	tvrzení, které se zdá být současně pravdivé i nepravdivé
parodie	kritizující žánr, zesměšňující komická nápodoba
perzifláž	druh ironie, jejímž záměrem je zesměšnit napodobené dílo nebo autora
pointa	vtipný, překvapující závěr, hlavní myšlenka anekdoty
Poláci	zástupná skupina, na jejímž příkladu hlouposti se v USA vyprávějí vtipy
policajti	zástupná skupina, na jejímž příkladu hlouposti se v Čechách vyprávějí vtipy
sarkasmus	ironie nebo sebeironie vystupňovaná do jízlivého
satira	forma vysmívající se nedostatkům ve společnosti, nebo lidským pokleskům či chybám
smích	fyziologický projev vnitřního stavu komiky
teorie superiority	podstatou komiky je získávání převahy nad druhým, které probíhá jako zesměšňování protivníka
úsměv	fyziologický projev dobré nálady
vtip	lingvistický nebo sémantický útvar zakončený pointou, která má navodit komično
žert	drobný, jemný vtip nebo gag

Seznam použité literatury

- Bednářová, M.: Životní křižovatky fotografa Františka Dostála, Adonai, Praha 2002
 Beran, V.: Typografický manuál, Font, Praha 2000
 Birgus, V., Scheufler, P.: Fotografie v českých zemích 1939 – 1999, Grada, Praha 1999
 Borecký, V.: Odvrácená tvář humoru, Dauhin, Liberec – Praha 1996
 Borecký, V.: Teorie komiky, Hynek, Praha 2000
 Dostál, F.: Život na psí knížku, Koala, Praha 1992
 Flusser, V.: Za filosofii fotografie, HYNEK 1994
 Frizot, M.: A new history of photography
 ITF.: Listy o fotografii 2, ITF, Opava 1998
 ITF.: Listy o fotografii 3, ITF, Opava 2001
 Jasanský, L., Polák, M.: Pragensie 1985 – 1990, Galerie hlavního města Prahy, 1998
 Kolektiv, The photo book, Phaidon 2000
 Liessmann, K., Zenaty, G.: O myšlení – úvod do filosofie, Votobia, Praha 1994
 Lipovetsky, G.: Éra prázdnoty. PROSTOR 1998
 Nešpor, K.: Léčivá moc smíchu, Vyšehrad, 2004
 Sontagová, S.: O fotografii. PASEKA 2002
 Šerý, L.: První knížka o tom, že řád je chaos a že potřebujeme světlo a nedovedeme žít ve tmě a že každému obsahu se vnutí nějaká forma a že moc je všude a nikde a že i ta blbá svoboda je jenom jako a že ještě nastala ta pravá dekolonizace a že i to umění je jeden velkej mýtus, Dharma.gaia, Praha 1997
 Šmok, J.: Skladba fotografického obrazu, SPN, Praha 1983
 Šmok, J.: Teorie umění a obsahové jednání člověka, MIID 1994
 Štreit, J.: Za oponou, Státní opera Praha, 2002
 Švolík, Miro.: Jedno tělo jedna duša, Osveta, Martin 1992
 Urbam, D.: Emocionální inteligence, MANAGEMENT PRESS, Praha 1998
 Urban, D.: Emocionální inteligence, Management Press, Praha 1998
 Velký slovník naučný, DIDEROT 1999

Diplomové práce

- Dostálková, D.: Kýč v současné fotografii, ITF 2003
 Kubíček, M.: 10 let ITF, Slezské univerzity v Opavě, 2002
 Kmeťko, Ľ.: Vtipy v subkultúre detí mladšieho školského veku, PF Univerzity Komenského, Bratislava 2001
 Malá, K.: Vztah malby a fotografie, ITF 2003
 Petr, R.: Konceptuální tendence 70 – 90. let v Čechách, ITF 2003
 Stojaníková, K.: Fotografie Mira Švolíka, ITF 2003
 Vraj, J.: Digitální médium v české výtvarné fotografii, ITF 2003

Periodika

- American Photo, Ateliér, Blesk, Blok, B&W PHOTO, Digital Photo, Euro, Font – první grafický časopis, Fotograf, Magazín fotografie, Hype, Reflex, Týden, Xantypa

Příloha pro ty z Vás, kteří ještě nemáte dost!

Výběr z knihy Nešpor, K.: Léčivá moc smíchu, Vyšehrad

Mnoho druhů smíchu

Podle jednoho výzkumu jen asi 10 až 20 % epizod smíchu následovalo po něčem, co by se dalo označit jako žert. K tomu abyste se zasmál se rozhodně nemusíte neustále pohybovat v mimořádně duchaplné společnosti. Věřím, že se vám alespoň některé z následujících podnětů budou hodit. Pilně praktikujte zde popsané různé druhy smíchu podle okolností a své volby.

Buddhův úsměv

Zavřete oči a uvolněte svaly, které nepotřebujete k zachování zpřímené polohy, zejména pak svaly obličeje. Koutky úst táhněte šikmo vzad a vzhůru přibližně směrem k ušním lalůčkům. Současně se snažte přitahovat ušní boltce směrem k hlavě.

Výhody: Může navodit pocit moudré a mírumilovné radosti.

Rizika: Žádná, pokud při tom budete dávat pozor na cestu.

Vnitřní úsměv

Oči nechte otevřené. Představte si, že na straně očí obrácené dovnitř hlavy, září zlaté světlo. Toto světlo posílejte otevřenýma očima navenek.

Výhody: Člověk je hned okouzluje.

Rizika: Žádná, ledaže někdo považuje za riziko pronásledování cititeli nebo citelkami.

Nahradit hněv, úzkost apod. humornou fantazií

Používejte humor a smích v situacích, kdy jste dříve reagoval hněvem.

Tak v předvíkendové frontě v samoobsluze, která se zastavila, protože někdo z nakupujících zapochyboval o správnosti součtu svých 43 položek, si můžete vymýšlet humorná vysvětlení, proč si tak počíná. Třeba cele dětství hladověl a nyní si chce za své peníze dopřát co nejvíc. Nebo se mu tělnatá paní pokladní natolik zalíbila, že se s ní chce tímto způsobem blíže seznámit a zároveň vyzkoušet, je-li dost trpělivá, aby to s ním vydržela. Podobně používejte humor, smích a nadsázku v situacích, které vyvolávají úzkost nebo smutek.

Sókrata navštívila před popravou jeho choť Xantipa a naříkala: "Oni tě odsoudili úplně neprávem!" Sókratés jí odpověděl: "Byla bys raději, kdybych byl odsouzen poprávu?"

Výhody: Budete vnitřně svobodnější.

Rizika: Možná tak naštmete někoho, kdo by rád viděl naštvané vás.

Smích dechem

Uvědomujte si dotek vdechovaného a vydechovaného vzduchu nosu.

S nádechem v duchu opakujte "vdechuji klid", s výdechem "vydechuji a usmívám se".

Výhody: Diskrétní, nenápadné, praktické, stačí i chvilka.

Rizika: Nevhodné při krocení divokých koní a podobných činnostech vyžadujících naprosté soustředění.

Nadsázka

Nějakou příliš vážně se tvářící záležitost můžete v duchu ještě nafouknout do naprosté absurdity.

Výhody: Tento způsob často používají dovední diskutéři, aby zesměšlili prakticky cokoliv, co jejich oponent řekne.

Rizika: Oponent se může pořádně naštvat a pak vám to nějak vrátit. Lidé často nesnášejí, když se žertuje na téma jejich zvyků, diet nebo plánů, jak zachránit lidstvo.

Nacházejte humor v každodenních záležitostech.

Časně ráno za šera, když jsem si v podřepu obouval boty, se náhle odněkud vynořila sousedova jezevčice Terežka, olízla mi obličej a pak se otřepala tak energicky, že jí psí známka cinkala o obojek. Smál jsem se tomu dobrých pět minut. Rozveselit vás mohou nejen psi (a někdy i jejich pánové a paní), ale třeba i kos svižně se koupající v louži. A směšnostmi se hemží i náš lidský svět. Situační humor můžete vytvářet i záměrně a udělat čas od času něco nelogického, směšného nebo nečekaného. Výhody: Najdete tak spoustu dobrých záminek, proč se zasmát.

Rizika: Snad, kdyby si někdo vyložil váš smích osobně a vztáhl ho na sebe.

Paradoxy

Nacházejte humor v paradoxech života. Tak jistý výzkum veřejného mínění v České republice prokázal, že většina obyvatel si přeje pravicovou vládu, která bude zvyšovat sociální dávky a důchody (pro pravici program ne právě typický). Nebo statistici zjistili, že zlí zubatí žraloci zabíjí mnohem méně lidí, než hodné včeličky a ještě daleko méně lidé jež elektrické svíčky na vánočních stromcích. K paradoxům patří i rčení jako "svatá válka" nebo to, že někteří lidé se ve volném čase štvou a rozčilují ještě víc než v práci. Výhody: Nové důvody, proč se smát.

Rizika: Minimální.

Směšný dovětek

K jakémukoliv slovu přidejte žertovný dovětek (např. dovětek "cha-cha-cha"). Např. dostanete poštou upomínku, místo rozladění, si řeknete "upomínka, cha, cha, cha".

Výhody: Dá se použít i ve stresu.

Rizika: Pokud budete praktikovat v duchu, minimální. Při vyslovování nahlas je na místě obezřetnost, většina lidí se upomínkám nesměje a mohlo by jim to být divné.

Tiše se smát v srdci

Soustředte se na okamžik do hloubky hrudníku a do jeho středu ve výši srdce. Tiše se tam usmějete. Možná se při tom trochu pohnou i koutky vašich úst nebo se rozzáří oči, ale to není podstatné. Cvičení zkoušejte opakovaně a jestliže se vám podaří, zapamatujte si výsledný pocit. Příště už to půjde snáz. Výhody: Jemné, nenápadné, srdečné.

Rizika: Patrně žádná.

Smích na pozadí

Patří k obtížnějším způsobům smíchu, a je tedy určen pro spíše pro pokročilé smíšky. Nechte veselou část své osobnosti se uvnitř smát a při tom se věnujte běžným záležitostem. Tento druh smíchu lze přirovnat k situaci, kdy pustíte na svém počítači protivirový program, který kontroluje soubory, a zároveň se věnujete psaní dopisů atd. Nebo jiné snad poetič-

těžší přirovnání, smích na pozadí je jako hudba na lázeňské promenádě, která nijak nebrání návštěvníkům napájet se minerálkou nebo si povídat. Výhody: Dá se praktikovat prakticky nepřetržitě.

Rizika: Snad jen situace vyžadující naprostou pozornost, například nebo krmení hladových lvů.

Snižte svůj práh pro smích

Můžete se vědomě rozhodnout, že se budete smát při méně směšných podnětech, než za normálních okolností. Jinými slovy to znamená zvýšit citlivost vůči tomu, co lze použít jako důvod ke smíchu. Řekněme, že vás obvykle rozesmějí psi s dlouhými chlupy. V budoucnu se smějte i středně ochlupeným psovitým šelmám, ovšem za předpokladu, že se vás nechystají právě kousnout.

Výhody: Ve vašem životě tak přibude smíchu.

Rizika: Viz výše.

Stres a smích

Můžete, pokud to okolnosti dovolí, použít prakticky kterýkoliv ze způsobů smíchu. Předem uvažujte o stresových situacích, které vás čekají. Přemýšlejte o tom, co je na nich humorného, naučte se jim smát. Uvažujte o tom, jak by se zachoval v takové situaci někdo, o kom víte, že má smysl pro humor.

Výhody: Smích vás do značné míry chrání před negativními důsledky stresu. Vhodné do deště a nepohody.

Rizika: Smích snižuje svalové napětí, smát se není vhodné v situacích, kdy potřebujete plnou fyzickou výkonnost.

Smích se sluchátky či knihou

Pokud byste měl chuť se při transportu hromadnou dopravou jen tak pro nic za nic smát a styděli se, můžete použít následující trik. Otevřete si nějakou knihu nebo si nasadte sluchátka walkmana a rozesmějte se. Lidé si budou myslet, že se smějete tomu, co čtete nebo posloucháte, a váš smích je nebude udivovat.

Výhody: Takto se můžete dobře bavit i nad občanským zákoníkem.

Rizika: Někdo se vám může dívat přes rameno, co že to čtete tak legračního, a pak být z těch paragrafů dost otrávený.

Vyvolávání pocitů pomocí obličejových svalů.

Uvolněte obličej, zejména čelisti. Ústa nechte zavřená. Koutky úst táhněte šikmo vzad a vzhůru. Oči uvolněte, víčka nepatrně přivřete, pokud se vám při to ještě podaří udělat drobné vrásky vycházející vějířovitě z očních koutků, tím lépe. Uvědomte si, jaké pocity ve vás vyvolává tento výraz tváře. Pak přidávejte k základnímu výrazu typickému pro úsměv další pocity a uvědomujte si, jaké obličejové svaly se při tom zapojí a jak se změní výraz (např. při překvapeném úsměvu se zdvíhat obočí).

Výhody: Živá mimika působí většinou příznivěji nežli strnulý, nehybný výraz. Uvědomíte si tak lépe své emoce, můžete se přeladit.

Rizika: Minimální. Pokud budete cvičení používat v běžném životě, je třeba brát v úvahu charakter situace (např. blahovolný úsměv by nemusel vašeho rozlíčeného šéfa zrovna uklidnit).

Pomůcky ke smíchu

Opatřete si veselé knihy, komické předměty. Sem patří třeba klaunovské nosy, legrační klobouk, tričko s nějakým výstředním nápisem (můžete ho nosit pod svetrem), gumová ještěrka či jiný plaz nebo propisovačka ve

tvaru mrkve. Vážený lékař působící na Harvardské univerzitě Dr. Herbert Benson napsal: "Když si nasadíte velký nos, nalepíte huňaté kníry a obočí, svět vám rázem nepřipadá tak špatný." Dobré vtipy si vystřihujte a schovávejte, případně je nalepte na vhodné místo, kde budou na očích. Můžete si také opatřit nahrávku se smíchem nebo chechtací pytlík a také ji používat. Pokud nemůžete takovou nahrávku sehnat, vytvořte ji sami. Výhody: Zmíněné pomůcky můžete po čase někomu věnovat. Rizika: Drobné či větší finanční výdaje.

Práce jako hra

Berte alespoň na chvíli brát práci jako hru. Zeptejte se sami sebe: "Co bych teď udělal, kdybych tuhle práci dělal jen tak pro zábavu?" Výhody: Kde končí práce a začíná hra, je více dáno postojem než charakterem práce. Např. dva cestující dělají přesně totéž, ale jeden pracuje (obchodní cestující) a druhý se cestováním baví. Rizika: Ať vás ani nenapadne hrát si s atomovým reaktorem. V Černobylu se to nevyplatilo.

Seznam velmi vážných záležitostí

Vyrobte si seznam velmi závažných okolností vašeho života. Až budete mít seznam hotov, vezměte ho do první ruky, postavte se před zrcadlo a slavnostně přeříkávejte: "Můj chrup je vážná záležitost", "mé finance jsou vážná záležitost", "můj věk je vážná záležitost ..." atd. Možná se při tom i zasmějete.

Výhody: Odstup od problémů, uvolnění, nadhled.

Rizika: Že místo smíchu začnete hlasitě plakat. V tom případě si klidně poplakejte, zasmějete se později, až se vám uleví.

Pygmejský smích

Afričtí Pygmejové se při smíchu svalí na zem. Vzhledem k tomu, že jsou nízkého vzrůstu, asi je pád zem moc nebolí, rozhodně ne tak, aby jim to bránilo v srdečném smíchu vleže. Vy ale buďte opatrní a dávejte pozor kam, jak a na co padnete. Při smíchu na zemi se můžete libovolně převálovat.

Výhody: Při smíchu klesá svalové napětí. Vleže na zemi žádné napjaté kosterní svaly nepotřebujete a hezky se uvolníte.

Rizika: Jsou zjevná. Tento způsob smíchu se např. nesmí cvičit v močálech, při čištění kanalizace ani na strništích.

Ranní úsměv

Po ránu se odeberte do koupelny nebo k umývadlu a ještě rozespalí se na sebe do zrcadla zasmějte. Pokud vám bude připadat nesmyslné, řehtat se na sebe, když by se vám chtělo ještě spát, tím lépe. Možná se rozesmějete o to víc a dobrá nálada vám vydrží celý den.

Výhody: Jednoduché a nezabere to moc času.

Rizika: Žádná, pokud si příliš nezakládáte na tom, jak ráno vypadáte.

*„Kdo se směje naposledy,
ten se směje nejlépe“
Lidové rčení*

KONEC